

ECONOMISCH
STATISTISCHE
BERICHTEN

◆ Vacatures ◆

GROOT INDUSTRIEEL BEDRIJF in het Westen des lands, zoekt

Chef

voor personeelaangelegenheden, leeftijd niet beneden 30 jaar. Functie omvat o.a. het aannemen van werknemers, behandelen van sociale aangelegenheden en de leiding van de loonafdeeling. Gegadigden moeten bereid zijn zich aan een psychotechnisch onderzoek te onderwerpen. Br. lett. Z.A.M., aan Nijgh & van Ditmar, Rotterdam.

RIJKSDIENST vraagt bekwaam

Economist of Jurist

met economische scholing voor spoedige indiensttreding. Praktijk gewenscht. Br. met alle gew. inl. onder No. 189, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam

Wordt voor direct gevraagd

jong ingenieur

liefst technoloog, door GROOTE TECHNISCH-CHEMISCHE FABRIEK in Zeeuwsch-Vlaanderen, ter opleiding in bedrijf. Eventueel vervanging directie. Brieven met opgave van leeftijd, opleiding en praktijk onder No. 191, Bur. v. d. Blad, Postbus 42, Schiedam.

Op druk HANDELSKANTOOR wordt per 1 Januari 1946 gevraagd een prima

Administratieve Kracht

volledig bekend met boekhouden en moderne talen, in staat leiding te geven. Leeftijd 30-40 jaar. Eigenh. geschr. br. met voll. inl. omtrent vroegeren werkkring, diploma's etc. en opgave van verl. sal. onder lett. Z.H.S. aan Nijgh & van Ditmar, Rotterdam.

◆ Beschikbare krachten ◆

Statisticus.

Economist (begin dertiger jaren) met ruime ervaring op economisch-statistisch terrein, gewend zelfstandig te publiceeren, zag zich gaarne belast met leidende functie op het gebied van sociaal-economisch research werk. Br. onder letter W.T.W., aan Nijgh & van Ditmar, Rotterdam.

Jong energiek Zakenman,

algemeen ontwikkeld, technisch en chemisch onderlegd, talenkennis: Engelsch, Fransch, Duitsch, met ervaring in het buitenland zoekt hem passenden werkkring. Ook genegen te reizen of vertegenwoordiging op zich te nemen. Br. No. M 6357, Adv. Bur. Alta, Utrecht.

Jurist,

47 jaar, sinds 1927 directeur van een 'credietbank, tevens al dien tijd als advocaat en procureur werkzaam geweest, als „christen-jood" sinds den oorlog zonder betrekking, zoekt hem passenden werkkring in binnen- of buitenland. Br. Nr. 190; Bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

Ec. Drs. (Amsterdam)

Eenige jaren ervaring als adviseur, speciaal kostprijsopzetten (standaardkostprijsberekening) en aansluitende bedrijfscontrole en planning, wil van positie veranderen. Ook commercieele capaciteiten. Zoekt volledig zelfstandigen werkkring, bij voorkeur in den geest van het artikel „Plaats en taak van den Economischen Adviseur in het Nederlandsche bedrijfsleven" (Economische Voorlichting 1944 No. 35) bij grootbedrijf of vereeniging of met perspectieven voor mede firmant of (mede) directeur van een kleiner bedrijf. Br. onder No. 187, bur. v. d. blad, postb. 42, Schiedam

Jong, energiek zakenman zag zich gaarne geplaatst als

Vertegenwoordiger

in levensm. branche; event. de poth. of agentuur in Noorden des lands. Ruime ervaring als zoodanig. Brieven no. 8879, aan Adv.-Bur. „Die Haghe", Plein 11, Den Haag.

R. MEES & ZONEN

No. 1720

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

Rotterdam, Amsterdam (Ass.), 's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen

Behandeling van alle **Bankzaken**
Bezorging van alle **Assurantiën**

N.V. Hollandsche Belegging en Beheer Mij

Anno 1930

Heereingracht 320 - Amsterdam

Beoordeeling en beheer van vermogens, pensioen- en spaarfondsen, belegde reserves, effectenportefeuilles
Ten behoeve van ondernemingen, stichtingen, vereenigingen, particulieren

Commissarissen: Prof. Ir. I. P. de Vooy; Drs. J. H. Gispem; Mr. J. E. Scholtens
Directie: Gerlof Verwey; Dr. F. Ph. Groeneveld; A. C. Lauwenburgh

VOORDEELEN EENER BANKRELATIE

BETROUWBARE VOORLICHTING IN
ALLE FINANCIEELE AANGELEGENHEDEN

ROTTERDAMSCHER BANKVEREENIGING
ROTTERDAM · AMSTERDAM

Ook in de jaren
1940-1945

„Koninklijke"

Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

gispem

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

In Hernieuwd Nederland

neemt de

Amsterdamsche Bank N.V.

haar taak in vollen omvang weder op

Haar diensten staan ook te Uwer beschikking
131 Bijkantoren en Zitdagen in Nederland

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing - afschrijving van toekomstige lasten - blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

30e JAARGANG

WOENSDAG 18 JULI 1945

No. 1475

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
M. F. J. Cool (Redacteur-Secretaris).

H. W. Lambers — Adjunct-Secretaris.

DEZER DAGEN

gebeurt er veel van groot direct en toekomstig belang. Na vijf jaar opsluiting, staan wij nog wat oogenknippend in het volle licht van het wereldgebeuren, niet geheel zeker tegenover het nieuwe ongewone perspectief. Het is niet alléén ongewoonte, die de verhoudingen niet doet herkennen. Er verschuift ook veel in deze dagen.

Zoo schoven in ons land de biljetten van f 100 in opdracht van den minister van Financiën onder de luikjes der bankloketten door. Het wachten is thans op maatregelen ten aanzien van de kleinere coupures en op het spannende procédé van gelijktijdig bevroezen en ontdooien. Het leeuwendeel van de Nederlandsche bevolking zegt nog een keer: „Het gaat goed!”

In Frankrijk heeft de inwisseling van alle biljetten binnen Fransch gebied plaatsgehèd tusschen 4 en 15 Juni. De circulatie is, als direct gevolg daarvan, met frs. 189 mrd verminderd, d.i. met $\frac{1}{3}$. Rond frs 50 mrd is winst in dien zin, dat ze heelemaal niet zijn verschenen, terwijl 39 mrd reeds tevoren op bankrekeningen werden gestort door eigenaars, die kennelijk liever hun positie niet blootgaven.

Niet alleen bankbiljetten verschuiven. De volksverhuizingen, die aan den tweeden wereldoorlog eenige der schrilste tinten gaven, gaan door. Ten deele thans in voor de betrokkenen verblijdende richting. Tot 2 Juli werden, volgens Engelsche gegevens, uit het door de Engelschen en Amerikanen bezette Duitsche gebied 3.260.000 gepreste personen gerepatriëerd van de 5.800.000, die zij er aantroffen. Onder hen waren 195.000 Nederlanders. Wel een bewijs, dat de Nederlanders in de voorafgaande maanden al op eigen kracht aan het verhuizen waren geweest.

Een zeer groote verschuiving kan plaatsvinden in de internationale politiek. De mogelijkheid is geopend, dat het Europeesch concert voortaan in wereldbezetting zal worden gegeven. Voorwaarde voor welslagen is, dat men nieuwe compositie's aandurft in plaats van herbewerkingen van oude arrangementen. Nieuwe personen ook zullen sleutelposities gaan innemen. In Engeland is men daarover nog in afwachting tot het moment, dat de stembusconserven zullen worden geopend. In de V.S. treden personen, die met President Roosevelt de internationale politiek vormden, naar den achtergrond en in Australië stierf, zooals President Roosevelt, een hoogstaand mensch, overwerkt in het belang van zijn land, minister-president Curtin.

Laten we om de wereldpolitiek een zeer belangrijke interne migratie niet vergeten, die nog moet plaatsvinden. Niet van personen, maar van huisraad, huishoudgoederen e.d., uit elk gebied in Nederland, waar nog iets is, naar de door den oorlog verwoeste streken, vooral in het Zuiden. Het is ieders plicht bij de komende hulpactie het transport den grootsten last te bezorgen.

Mededeeling aan abonné's.

Daar onder de huidige omstandigheden een nauwkeurige kostprijsberekening nog niet valt te maken, verzoeken wij aan abonné's het abonnementsgeld ad f 20,85 (voor het buitenland f 23,—) voor den jaargang 1945 te willen doen overboeken op girorekening 8408, ten name van „Weekblad Economisch-Statistische Berichten”, of op onze rekening bij de Heeren R. Mees & Zoonen. Eventuele verrekeningen kunnen dan in de volgende periode plaats vinden.

In verband met de beperkte oplaag, worden losse nummers gereserveerd ter completeering van nieuwe abonnements, welke nog tot een beperkt aantal beschikbaar zijn. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Donateurs en Leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Administratie: Nieuwe Binnenweg 175a, Rotterdam (C.).
Telefoon 38340. Giro 8408.

Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Museumpark,
Rotterdam (C.).

Alle correspondentie betreffende advertenties gelieve U te richten aan de Fa. H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, (Tel. 69300, toestel 6).

BERICHT.

De redactie memoreert met voldoening de medewerking van adverteerders. Deze stonden een deel van hun reeds gecontracteerde ruimte af, zoodat de redactie het tekstgedeelte zoo groot mogelijk kon maken.

INHOUD:

	Blz.
Dezer dagen.....	39
Kapitaalschaarschte en wederopbouw door Mr. J. G. Koopmans	40
Budgetaire vraagstukken door Dr. J. Ridder	42
De beurs in de oorlogsjaren en haar toekomst door Mr. Arn. J. d'Ailly	45
Woningbouwproblemen na de bevrijding door Dr. Ir. H. G. van Beusekom.....	47
De kern in het sociale vraagstuk door Jhr. Mr. R. A. Th. Gevers-Dejnoot.....	50
Statistieken. Voornaamste posten in duizenden guldens van De Nederlandsche Bank.....	51

KAPITAALSCHAARSCHE EN WEDER- OPBOUW

Noodzakelijkheid van een vastomlijnd programma voor de herinvesteringen.

Een van de centrale vraagstukken, waarvoor degenen, die leiding zullen moeten geven aan het herstel en den wederopbouw van onze volkswelvaart en ons productie-apparaat, zich gesteld zien, is ongetwijfeld dat van de orde van urgentie, waarin de aanvulling van hetgeen als gevolg van den oorlog en de bezetting is vernietigd of op andere wijze verloren gegaan, zal moeten plaats vinden. Immers de omvang van de schade, die aan vrijwel alle onderdeelen van ons nationaal-vermogen, in den ruimsten zin van het woord, is toegebracht, is van een zoodanige orde van grootte, dat niemand — zelfs niet bij de meest optimistische veronderstellingen omtrent de mogelijkheid van inschakeling van buitenlandsche hulpbronnen, in den vorm van credieten of anderszins — de illusie kan koesteren, dat het mogelijk zou zijn het herstel over de geheele linie en op alle onderdeelen gelijktijdig ter hand te nemen.

Evenmin bestaat er onder de huidige omstandigheden ernstig verschil van meening over, dat de rangorde, waarin de verschillende bedrijfstakken en individueele bedrijven — om van de consumptie-huishoudingen nog niet eens te spreken — voor herstel van hun productie-apparaat aan de beurt zullen komen, niet zonder meer aan het particuliere initiatief en de vrije concurrentie kan worden overgelaten. Ook zij, die, zooals schrijver dezes, op den duur den terugkeer tot een tamelijk groote mate van economische vrijheid een nastrevenwaardig doel achten, moeten niet alleen erkennen, maar zelfs, van hun eigen standpunt uit redeneerend, met nadruk op den voorgrond stellen, dat een te vroeg loslaten van de individueele economische krachten — nog voordat het systeem van prijzen en inkomens zich zoodanig gestabiliseerd heeft, dat dit weer een eenigszins betrouwbaar kompas voor den omvang en de richting der productie kan vormen — niet anders dan tot chaotische verwarring zou kunnen leiden. Zoo zou het bijvoorbeeld, om slechts één enkel punt te noemen, volkomen ontoelaatbaar zijn, dat — hetgeen bij een vrijlating van de investeringsactiviteit ongetwijfeld zou geschieden — de rangorde bij den wederopbouw in overwegende of zelfs maar in eenigszins belangrijke mate zou worden bepaald door den omvang, waarin de verschillende individueele ondernemingen toevalig over liquide middelen of over gemakkelijk realiseerbare of beleenbare andere activa beschikken¹⁾.

Noodig is dus, naar vrijwel aller meening, een van een centraal punt, dat wil dus praktisch zeggen van de Overheid, uitgaande leiding, die volgens een vast programma of plan — of dit een vier-, vijf- of tienjarenplan zal moeten zijn, kan hier in het midden worden gelaten — over de rangorde van de herinvesteringen beslist. De vraag kan slechts zijn, welke technische, economische, politieke en eventueele andere overwegingen bij de opstelling en uitvoering van dit programma van invloed zullen moeten zijn, resp., ingeval van conflict, den doorslag zullen moeten geven.

Keuze van doeleinden en van middelen.

Het woord „politiek”, in de voorafgaande alinea, werd niet zonder opzet als zelfstandige categorie naast „technisch” en „economisch” gebruikt. In zeker opzicht kan men zelfs volhouden, dat het aan de beide andere categorieën, of althans aan de economische, vooraf dient te gaan. De uitschakeling van het mechanisme der vrije,

zich uitsluitend aan de prijzen oriënteerende, economie brengt nl. mede, dat de Overheid niet alleen de beslissing aan zich trekt omtrent de *middelen*; die voor den wederopbouw zullen worden gebruikt, maar ook, en zelfs in de eerste plaats, die omtrent de rangorde der *doeleinden*, waarop de wederopbouwactiviteit gericht zal zijn. In zooverre onderscheidt de geleide na-oorlogseconomie zich in beginsel niet van die in oorlogstijd, waarbij de werkzaamheid van de leidinggevende instanties eveneens op een politiek doel — het winnen van den oorlog —, met terzijdestelling van alle daarmede in conflict komende of concurrerende individueele wenschen, gericht was. Wanneer de Overheid straks bij de opstelling van het urgentieprogramma de beslissing neemt, dat de bouw van arbeiderswoningen in het algemeen voorrang dient te hebben boven het herstel van door den oorlog beschadigde villa's of andere luxe-woningen, of wanneer zij bepaalt, dat — onafhankelijk van de prijzen, die de betrokken koopers eventueel geneigd zouden zijn te betalen — de import van schoenen, textielwaren en fietsen vooralsnog urgenter is dan die van stofzuigers of radiotoestellen (deze voorbeelden zijn opzettelijk alle gekozen uit de sfeer der, al dan niet duurzame, consumptiegoederen), dan stelt zij daarmede in beginsel haar eigen inzichten omtrent de rangorde der behoeften, en wel met name die omtrent de behoeften van verschillende welstands-groepen der bevolking, in de plaats van die der betrokken individuen zelf, en neemt zij in zooverre dus een „politieke” beslissing, d. w. z. een beslissing, die principieel niet voor kritiek volgens economische — in den zin van economisch-theoretische — maatstaven vatbaar is. Hetzelfde is ook het geval, wanneer de Overheid beslist, dat bepaalde voorzieningen, gericht op behoeftenbevrediging in een verder liggende toekomst, gezien de onmiddellijke nooddrift der bevolking, voor het oogenblik voor die in een meer nabije toekomst zullen moeten wijken, en evenzeer, wanneer zij in een concreet geval een andere beslissing neemt, en dus, ondanks den oogenblikkelijken noodtoestand, toch een deel van de beschikbare middelen — deze uitdrukking hier niet in financieelen, maar in materieelen zin bedoeld — voor investering ten behoeve van verder in de toekomst liggende behoeftenbevrediging afzonderd.

Deze laatste soort beslissingen — die omtrent de verdeling van de beschikbare hulpbronnen over de productie voor een meer nabij gelegen en voor een verder verwijderde toekomst — hangen intusschen nauw samen met een andere categorie, nl. die betreffende de keuze tusschen de *middelen*, die voor de verwezenlijking der gestelde doeleinden zullen moeten worden aangewend. En hierbij — dat wil dus zeggen bij de vraag, niet *wat* en *hoeveel*, maar *hoe* er geproduceerd zal worden — mogen en moeten „economische” overwegingen in den zoo juist bedoelden engeren zin wel degelijk een belangrijk woord meespreken. Het is dit aspect van het wederopbouw-vraagstuk, dat in het vervolg van dit artikel meer in het bijzonder zal worden besproken.

De mate van kapitaal-intensiviteit van het productie-apparaat.

De vraag, die hierbij vooral op den voorgrond treedt, is die naar den graad van kapitaal-intensiviteit, die bij den wederopbouw van ons productie-apparaat mogelijk, resp. gewenscht is. Een dikwijls vernomen opvatting hieromtrent is deze, dat er aan de vernielingen, die tengevolge van den oorlog hebben plaats gevonden, althans deze ééne goede kant verbonden is, dat zij de mogelijkheid openen, het verloren gegane productie-apparaat thans op den meest modernen en „rationeelen” voet, d. w. z. met gebruikmaking van de nieuwste technische vindingen en productiemethoden, op te bouwen. Zelfs wordt hieraan somtijds de verwachting verbonden, dat de landen, resp. de steden of individueele bedrijven, die het zwaarst door den oorlog getroffen zijn, aldus op den duur wellicht

¹⁾ Dit punt wordt hier speciaal genoemd, omdat het gevaar geenszins denkbeeldig is, dat, zelfs onder een stelsel van geleide productie en investering juist deze toevallige liquiditeitsfactor in verhouding tot andere overwegingen in verschillende gevallen een te groot gewicht in de schaal zou kunnen leggen.

een voorsprong zullen kunnen verkrijgen op die, welke grotendeels intact zijn gebleven, maar die juist daardoor thans „veroordeeld” zijn om met een technisch verouderd productie-apparaat door te werken.

Hoe verleidelijk en schijnbaar overtuigend dergelijke redeneeringen bij oppervlakkige kennisneming ook mogen klinken, mogen wij toch niet aarzelen, deze met nadruk als ongegronde en tegelijkertijd uiterst gevaarlijke illusies te kenschetsen. Zij verwaarlozen nl. het fundamentele feit, dat „moderne” en technisch geperfectioneerde productiemethoden, met enkele hoogst zeldzame uitzonderingen, steeds gepaard gaan met een relatief hoge mate van kapitaal-intensiviteit der productie, d. w. z. een hoge kapitaal-quote per arbeider — „kapitaal” hier in den zin van reële kapitaalgoederen opgevat —, en tevens (in de bekende terminologie van von Böhm-Bawerk) een relatief productieve omweg, met het gevolg, dat het eindproduct eerst na geruime tijd beschikbaar komt. Dit is de onvermijdelijke „prijs” die voor de hoogere technische effectiviteit, d. w. z. het hoogere rendement per arbeider en per eenheid productiemiddel, betaald moet worden, en het hierin gelegen offer weegt dus te zwaarder, naarmate de oogenblikkelijke nooddrift groter en de in totaal beschikbare kapitaalgoederenvoorraad beperkter is. Vandaar dan ook, dat de economisch optimale graad van kapitaalintensiviteit volstrekt niet altijd met het technische optimum samenvalt. Er zijn, bij elken stand van onze technische kennis, steeds „verbeteringen” in het productieproces, gepaard gaande met nieuwe kapitaalinvesteringen, mogelijk, die *technisch* een hoger rendement zouden opleveren, maar waarvan de verwezenlijking afstuit op de beperktheid van de beschikbare hoeveelheid kapitaalgoederen — dit woord hier in den ruimsten zin opgevat, dus eenzijdig met inbegrip van grondstoffenvorraden etc., en anderzijds ook van de reserves (al dan niet duurzame) consumptiegoederen, die noodig zijn om gedurende den tijd, vereischt voor het voltooiën der loopende productieprocessen, in de behoeften van de bevolking te voorzien (von Böhm's „Subsistenzfonds”). M. a. w., *de toepassing van de „moderne” en meest geperfectioneerde technische productiemethoden is, evenzeer als de investering in kostbare duurzame consumptiegoederen — villa's, auto's, dure radiotoestellen, koelkasten, etc. — een „luze”, die alleen een maatschappij, die over een ruimen kapitaalgoederenvoorraad in den hier bedoelden zin beschikt, zich kan permitteeren, maar die de verarmde maatschappij van thans, en in het bijzonder de voor den oorlog het zwaarst getroffen landen, zich niet, of althans niet meer in dezelfde mate als vroeger, zullen kunnen veroorloven.*

Vermindering van den kapitaalgoederenvoorraad als gevolg van de desinvesteringen gedurende den oorlog.

Deze voor velen wellicht ietwat ontnuchterende stelling is niet anders dan een toepassing van het even nuchtere Engelsche spreekwoord: „You cannot eat your cake and have it”. De „cake” is in dit geval het kapitaalgoederen- of substantiefonds (in den zoo juist aangeduiden ruimen zin), en de situatie, waarin niet alleen ons land, maar evenzeer alle andere landen — zelfs de niet-oorlogvoerende, wier productie-apparaat immers in de afgelopen jaren eveneens in hoge mate aan de productie voor de behoeften der oorlogvoerende dienstbaar is gemaakt — zich momenteel bevinden, is deze, dat van die cake gedurende den oorlog een belangrijk deel is opgegeten en niet is aangevuld; m. a. w., dat op grote schaal niet alleen rechtstreeksche kapitaalvernietiging door oorlogsgeweld, maar vooral ook inteling op den reëlen kapitaalgoederenvoorraad door slijtage en het achterwege laten van vervangingen (desinvestering) heeft plaats gevonden. In ons land komt daar nog de — voor ons bijzonder ergelijke — omstandigheid bij, dat dit „opeten” voor het overgrote deel niet door en ten behoeve van ons zelf, maar

door anderen, nl. den bezetter, heeft plaats gevonden, maar voor het wezen van de zaak maakt dit toch weinig verschil; immers ook in de landen, die niet voor den vijand, maar voor hun eigen oorlogvoering of voor die van hun bondgenooten hebben gewerkt, en die geheel of grotendeels van rechtstreeksch oorlogsgeweld verschoond zijn gebleven, heeft zich toch hetzelfde proces van desinvestering afgespeeld. Hoewel uitvoerig cijfermateriaal omtrent het geallieerde buitenland ons op dit oogenblik nog niet ter beschikking staat, leert reeds een enkele blik op de globale gegevens, waarover wij momenteel beschikken, dat bijvoorbeeld in Engeland, evenzeer als hier te lande, eenzijdig een sterke inteling op voorraden, anderzijds een slijtage van en roofofbouw op de bestaande productiemiddelen, — e. e. a. behalve voorzoover de rechtstreeks voor de oorlogsproductie werkende industrieën betreft — onder achterwegelating van de normale, herstel- en vervangingswerkzaamheden, heeft plaats gevonden. Daarbij verkeerde Engeland — evenals de andere geallieerde landen, die niet door den vijand bezet waren — nog in de gunstige positie, dat het in sterke mate een beroep kon doen op de reserves aan productieve krachten van de Vereenigde Staten, gedeeltelijk in den vorm van Leenen Pachtwecredieten, gedeeltelijk in dien van andere credieten en vooral van afstooting van eigen buitenlandsche beleggingen (hetgeen, evenals het opnemen van buitenlandse credieten, een vorm van „kapitaalimport” is). M. a. w., de desinvesteringen in Engeland hebben voor een belangrijk gedeelte niet den vorm aangenomen van „disinvestment at home”, maar „external disinvestment”. Van het standpunt van de wereld als geheel beschouwd, beteekent dit echter slechts een verschuiving; d. w. z. een grooter deel van de totale desinvesteringen in het civiele productie-apparaat is op deze wijze op de Vereenigde Staten afgeschoven. Wat de wereld als geheel betreft, is het, na een periode van jaren, waarin de productieve krachten in steeds toenemende mate op de productie van oorlogsmateriaal zijn omgeschakeld, aan geen redelijken twijfel onderhevig, dat niet alleen de beschikbare voorraden aan grondstoffen en eindproducten, maar ook het kapitaalgoederenapparaat, benoedigd voor de voorziening in civiele behoeften, een zeer ernstige uitholling hebben ondergaan.

Nu staat hier uit den aard der zaak tegenover, dat er anderzijds groote investeringen in de rechtstreeks voor de oorlogvoering werkende industrieën hebben plaats gevonden, welke investeringen bij het einde van de vijandelikheden niet aanstonds ten volle behoeven te worden „afgeschreven”, maar, althans voor een deel nog aan de productie voor civiele doeleinden kunnen worden dienstbaar gemaakt. In sommige gevallen ligt dit zelfs zeer voor de hand: zoo kunnen bijvoorbeeld de scheepswerven, welke capaciteit gedurende den oorlog enorm is toegenomen, na den vrede niet alleen, in plaats van troepentransportschepen, vrachtschepen gaan bouwen, maar ook de nog aanwezige troepentransportschepen zelve kunnen aanstonds voor goederenvervoer worden ingeschakeld. Hetzelfde geldt voor de automobielfabrieken, die, in plaats van pantserwagens, vrachtauto's en tractoren kunnen gaan produceeren, voor de vliegtuig- en motorenindustrie, voor de radio-industrie en voor verschillende andere bedrijfstakken. Maar voor tal van andere industrieën zal een dergelijke omschakeling toch stellig niet zonder meer mogelijk zijn. Het spreekwoordelijke „omsmeden van zwaarden tot ploegscharen” is bij de moderne bewapenings-techniek, met haar gecompliceerde en in hoge mate gespecialiseerde productiemethoden, nu eenmaal een minder eenvoudige zaak geworden dan het was in den tijd, waarin deze zegswijze ontstond, en, voorzoover er heden ten dage nog van iets dergelijks sprake kan zijn, gaat dit niet alleen gepaard met groote verliezen aan reeds geïnvesteerd kapitaal, maar vereischt het bovendien — hierop vooral komt het voor ons betoog aan — in eerste instantie weer aanzienlijke nieuwe kapitaalinvesteringen. Een belangrijk

gedeelte van de productiemiddelen, die in de afgelopen jaren in de bewapenings- en aanverwante industrieën zijn vastgelegd, vertegenwoordigt dan ook, uit een oogpunt van de productie voor civiele doeleinden beschouwd, stellig evenzeer een „dead loss” als de granaten, die reeds verschoten, of de schepen, die tijdens den oorlog tot zinken gebracht zijn.

De illusie van de zoogenaamde „besparingen” tijdens den oorlog.

De „cake”, waarover de wereld als geheel bij het begin van den oorlog beschikte, is dus inderdaad voor een belangrijk deel verdwenen, zonder dat hiervoor iets anders bruikbaar in de plaats is gekomen. Eén van de voornaamste redenen, waarom wij ons dit allen niet nog veel duidelijker realiseren, is deze, dat velen onzer voor het deel van de portie, dat hun ontgaan is, papiertjes (geld of schuldbekentenissen van de Overheid) in de plaats hebben gekregen, die hun het recht geven op een evenredig aandeel in de portie van anderen, hetgeen voor het oogenblik het feit, dat die portie er evenmin meer is, nog min of meer camoufleert²⁾. Vandaar, dat ook zoo gemakkelijk de illusie kan ontstaan, dat het met de kapitaal-armoede nog niet zoo heel erg gesteld is, omdat velen immers tijdens de oorlogs- en bezettingsjaren een belangrijk deel van hun inkomen noodgedwongen hebben moeten besparen, en deze „besparingen” thans, al dan niet onder dwang van de Overheid, aan den wederopbouw dienstbaar zouden kunnen worden gemaakt. Deze en aanverwante redeneringen behooren allen tot de „geld-illusies”, waarvan men in onze maatschappij, waar alle economische waarden in geld worden uitgedrukt, zoo licht de dupe kan worden; de nuchtere werkelijkheid is intusschen deze, dat al die „besparingen” uit den oorlogstijd al lang zijn verteerd — d. w. z. direct of indirect in oorlogsmateriaal e. d. omgezet — en dat de wederopbouw van het civiele productiemiddelen- en duurzame consumptiegoederen-apparaat derhalve slechts zal kunnen plaats vinden uit nieuwe besparingen ten laste van het toekomstige maatschappelijke inkomen: *m. a. w.: dat elke herinvesteering in nieuwe kapitaalgoederen in eerste instantie slechts zal kunnen geschieden ten koste van een geringere consumptiemogelijkheid in een meer nabije toekomst*, en eerst op den duur tot een hooger rendement in den vorm van consumptiegoederen zal kunnen leiden. Dit is de in wezen eenvoudige en fundamentele grondwet van de „schaarschte-economie”, die wij in de jaren vóór den oorlog een tijd lang hebben kunnen — en tot op zekere hoogte zelfs moeten — vergeten, omdat wij toen leefden in de abnormale situatie van een „teveel” aan subsistentiemiddelen en een tekort aan rendabele investeringsmogelijkheden, maar die wij, in de zoo grondig gewijzigde situatie van thans, opnieuw zullen moeten leeren verstaan... en toepassen!

Tot welke praktische consequenties deze toepassing leidt, en welke gevaren dreigen, wanneer zij achterwege zou blijven, zal in het tweede gedeelte van dit artikel nader onder het oog worden gezien.

J. G. KOOPMANS.

²⁾ Vgl. hieromtrent nader het artikel van Dr. M. W. Holtrop in het vorige nummer van dit tijdschrift.

BUDGETAIRE VRAAGSTUKKEN.

Budget policy has been marked by a complete absence of consideration of its economic effects.
Lever Brothers & Unilever Limited.

De Nederlandsche staatsschuld bedroeg 1 Januari 1945 in totaal pl.m. f 18 milliard.

Dit bedrag is als volgt samengesteld:

Geconsolideerde schuld	f 5.879 miljoen
Netto vlottende schuld (verhoogd wegens achterstand in betalingen)	f 6.121 „
R.M. tegoed van De Nederlandsche Bank	f 4.500 „
Grootboek Wederopbouw (schatting) ..	f 1.500 „

Verschillen tusschen de hier vermelde getallen en andere, welke genoemd worden, kunnen worden verklaard uit andere schattingen wat betreft het ingeschreven bedrag op het Grootboek Wederopbouw en voorts uit het rekening houden met Indische tekorten en met de tekorten in de verschillende sociale rijksfondsen. Als uitgangspunt van de onderhavige beschouwingen komt het gegeven cijfer per 1 Januari 1945 evenwel als voldoende voor.

Teneinde de gedachten te bepalen wordt hier een berekening gegeven van het bedrag, dat de dienst dezer schuld voor rente en aflossing vereischt. Hierbij wordt de rente en aflossing der vooroorlogsche leeningen gelaten voor wat deze was. Voor de gedurende den oorlog gesloten leeningen en voor consolidatie van de vlottende schuld wordt genomen 3½% rente en aflossing in 50 jaren.

<i>Rente.</i>	
Schuld van voor 1940 (f 2.800 miljoen) ..	f 90 miljoen
Schuld na 1940 (f 9.200 miljoen)	f 322 „
<i>Aflossing.</i>	
Schuld van voor 1940	f 71 miljoen
Schuld na 1940	f 184 „
	f 667 „

Over de R.M.vordering van De Nederlandsche Bank behoeft door den Staat praktisch geen rente in rekening te worden gebracht, omdat vanwege de winstverdeling der bank deze voor het overgrote deel weer naar den Staat terugkeert. Ten aanzien van de aflossing gelden bijzondere overwegingen, waarop hieronder nog nader wordt ingegaan.

Het Grootboek voor den Wederopbouw draagt 4% rente. Den duur van den wederopbouw stellende op 10 jaar, beteekent dat een aflossing van de Grootboekinschrijvingen in een zelfde tijdsverloop.

Dit vraagt aan aflossing	f 150 miljoen
en aan rente	f 60 „

De totale dienst van de bovenvermelde staatsschuld vraagt dus

aan rente	f 472 miljoen
aan aflossing	f 405 „
	f 877 „

Formeel is het niet juist het R.M. tegoed van De Nederlandsche Bank onder de staatsschuld op te nemen. Wel is d.d. 13 Mei 1941 van staatswege een garantie voor dit bezit verstrekt, echter is dit slechts een koersgarantie. Bovendien echter is per 15 November 1943 deze garantie op verzoek van de directie der bank vervallen verklaard, omdat „de economische samenhang van Nederland en Duitsland onverbreekelijk was geworden en de waardeverhouding tusschen rijksmark en gulden derhalve een onveranderlijke was”. Met de inwilliging van dit verzoek heeft de bezettende macht dus den formeelen band, welke er bestond tusschen haar en de verantwoordelijkheid voor het R.M. tegoed, doorgeknipt.

Dit neemt niet weg, dat de Overheid haar oogen niet kan sluiten voor de gevolgen, welke een verlies op het R.M. tegoed voor de Bank zou medebrengen. De situatie van het £-verlies na den val van het £ in September 1931 herhaalt zich hier, zij het onder gewijzigde omstandigheden.

In ieder geval doen wij goed bij een berekening van de staatsschuld met de tegenwaarde in guldens van dit R.M.-tegoed rekening te houden. Een andere vraag is het, of voor dit bedrag ook rente- en/of aflossingsverplichtingen van den Staat in aanmerking moeten worden genomen. Er zijn argumenten, welke ervoor pleiten geen rente of aflossing op deze schuld te betalen. Het R.M. tegoed toch — hetwelk rente gaf, welke rente, zolang de staatsgarantie voor dit tegoed gold, direct aan den Staat ten goede kwam en na 15 November 1943 toch nog indirect door middel van de winstverdeling — wordt met rentelooze creditsaldi resp. met bankpapier gefinancierd. De aflossing brengt evenwel andere vraagstukken naar

voren. Vooreerst is het de vraag, of de balans van de Nederlandsche circulatiebank door een dergelijk actief blijvend moet worden ontsierd. Maar belangrijker nog is het, dat door aflossing van deze „staatschuld" aan de circulatiebank de praktische mogelijkheid wordt gegeven tot vernietiging van zwevende koopkracht, een doelwit, hetwelk de financieele en monetaire politiek in ons land wel als één der eerste zal trachten te bereiken. Hier ligt de technische mogelijkheid om tot deze vernietiging te geraken, hetgeen zonder deze mogelijkheid stellig niet zoo eenvoudig zou zijn. Ook omtrent de inschrijvingen op het Grootboek voor den Wederopbouw valt veel te zeggen. Sinds Mr. Trip als Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën zijn handteekening plaatste onder het Besluit Materieele Oorlogsschade, was bij dit Grootboek werd ingesteld en een bijdrage in de schade geleden aan het onroerend goed als bestanddeel van het vermogen werd toegekend; zij het onder de verplichting van wederopbouw, zijn lange en gruwelijke jaren van bezetting verlopen. De vraag rijst, of het — in het licht van de velerlei schade, welke het Nederlandsche volk heeft opgelopen en met name van de sterke moreele verplichtingen, welke ons volk heeft jegens de dapperen, die hun leven lieten in een absoluut vrijwilligen strijd tegen den bezetter — of het dus in deze veranderde situatie nog wel gerechtvaardigd is à fonds perdu bijdragen te verstrekken uit 's Rijks schatkist tot herstel van beschadigde vermogensposities, doordat eenig of veel onroerend goed is weggefallen. Belangrijker dan het herstel van beschadigde vermogensposities is het herstel van de Nederlandsche welvaartsbronnen. Wederopbouw van onroerend goed behoort ook daartoe, maar de financiering van dezen wederopbouw komt in een ander licht te staan, naar gelang deze wordt bezien vanuit het gezichtspunt van vermogensherstel dan wel van herstel van economische activiteit. Een verandering in gezichtspunt als aangeduid, heeft beteekenis voor betaling van rente en vooral van aflossing op de inschrijvingen van het Grootboek. Los van de vraag, of de inschrijvingen in het Grootboek voor den wederopbouw integraal zullen moeten worden uitgekeerd, staat het probleem, dat met het vermelde bedrag aan schadevergoeding, welke onder het bezettingsbestuur in het uitzicht is gesteld, slechts een deel van de kosten van wederopbouw wordt gedekt, een deel, dat in grootte afhankelijk is van de verhouding tusschen de bouwkosten op 9 Mei 1940 en die van aanstonds.

Gezien de vele hierboven aangegeven onzekere omstandigheden, waardoor de staatschuld alsnog wordt beïnvloed, draagt het cijfer, dat den totalen dienst der staatschuld weergeeft, onvermijdelijk het karakter van een ruwe benadering. Uit het voorgaande blijkt echter, dat de dienst stellig meer belooft dan f 800 miljoen per jaar. In dit bedrag is mede begrepen aflossing op de normale staatschuld; op dit punt komen wij hierna nog terug.

Het ligt voor de hand thans iets te zeggen over het totaal bedrag der overheidsuitgaven, waarmede ten minste moet worden gerekend. Een eerste poging teneinde dit bedrag te benaderen, kan geschieden door uit te gaan van de begrooting voor het jaar 1940.

Op die begrooting bedroegen de uitgaven voor den gewonnen dienst f 741 miljoen
kapitaaldienst f 269 „

f 1.010 miljoen

Het laatste cijfer moet ons uitgangspunt zijn, omdat, welke rendabele of productieve werken ook met overheids-gelden werden gefinancierd, de huidige staatschuld een hoogte heeft bereikt en de oorzaak van de stijging van dien aard is, dat de steun, welke de inkomsten uit deze activa geven, bij het opbrengen van den dienst der schuld welhaast in het niet verdwijnt. Van het bedrag ad ruim f 1 milliard, dat in 1940 aan overheidsuitgaven werd besteed, was f 82,3 miljoen voor rente en f 48,2 miljoen

voor aflossing bestemd, totaal f 130 miljoen. Door dit laatste bedrag te vervangen door f 800 miljoen rente en aflossing op de schuld per 1 Januari 1945, wordt het totaal der rijksuitgaven, wanneer men aanneemt, dat andere uitgavenposten op gelijk niveau zijn gebleven, verhoogd tot f 1,7 milliard. Het behoeft geen betoog, dat de werkelijke uitgaven thans belangrijker posten zijn. Iedereen weet, dat onderscheidene deelen van de staatshuishouding in dit jaar 1945 aanzienlijk meer geld vereischten dan datzelfde onderdeel in 1940. Wij willen het begrootingstotaal dan ook nog langs een tweeden weg benaderen, nl. door de begrooting 1943 vluchtig te analyseeren en aan de gewijzigde omstandigheden aan te passen.

'De totale uitgaven van de begrooting
1943 bedroegen f 3.868 miljoen
Uitgaven in direct verband met de be-
zetting f 1.924 „

f 1.944 miljoen

Onder het bedrag der bezettingsuitgaven zijn niet begrepen enkele politiek getinte of geheel politieke uitgaven. Het bedrag daarvan verandert het beeld niet essentieel. Teneinde het beeld te voltooiën wordt hier ook nog vermeld de raming der middelen voor 1943.

Deze bedroeg voor den gewonen dienst
(titel A) f 1.648 miljoen
Voor den kapitaaldienst (titel B) f 55 „

f 1.703 miljoen

Van de middelen op titel A was aan belastinginkomsten geraamd f 1.368 miljoen. Het geraamde nadeelige saldo van den geheelen dienst bedroeg f 2.165 miljoen, welk tekort door het wegvallen van de Deutsche bezettingskosten wordt verminderd tot f 241 miljoen.

Uiteraard zijn op dit oogenblik wel meer recente gegevens voorhanden, maar voor onze beschouwingen zijn deze van weinig beteekenis. Toch is het noodig te vermelden, dat het genoemde uitgavencijfer voor het heden te laag moet worden geacht. Zoo bevat het voor rente en aflossing op de staatschuld in totaal f 384 miljoen, terwijl dit bedrag in 1945 bij algeheele consolidatie zeker meer dan f 800 miljoen zou bedragen. Wij hebben dus nu twee uitgavencijfers berekend, één ad pl.m. f 1.700 miljoen; uitgaande van de begrooting 1940, en één ad pl.m. f 2.000 miljoen, uitgaande van het budget 1943. Nederland mag zich gelukkig prijzen, wanneer zijn Regeering erin slaagt dit uitgaventotaal in eersten aanloop te houden beneden f 2.000 miljoen. Hierbij wordt uiteraard aangenomen, dat het nationale inkomen door monetaire oorzaken geen belangrijke verhooging boven het peil, dat voor den oorlog bestond, zal aanwijken.

Welke beteekenis moet aan het cijfer van f 2.000 miljoen worden toegekend? De opbrengst der belastingen kan voor 1943 worden gesteld op rond f 1.368 miljoen, terwijl zij voor 1944 werd geraamd op f 1.171 miljoen en voor 1945 op f 1.300 miljoen. Over den druk der achter deze cijfers staande belastingen behoef ik hier niet te schrijven. Mijn collega Schendstok zegt daarvan het noodige¹⁾. Hier kan worden volstaan met het feit te constateeren, dat belastingontvangsten tot een bedrag ad f 2.000 miljoen in Nederland slechts mogelijk zijn met opoffering van het huidige en het toekomstige welvaartspeil, zooda niet met algeheele vernietiging van essentieele elementen van de Nederlandsche volkshuishouding. Toch moet een oplossing worden gevonden. Hiervoor zijn ruw genomen drie mogelijkheden: inflatie, zware belastingen en schuldvermindering. Voor elke oplossing is het uitgangspunt een uitgavencijfer ad f 2.000 miljoen, waarin ruim f 800 miljoen voor den dienst der staatschuld.

¹⁾ Zie Dr. B. Schendstok, „Fiscale mogelijkheden" in „E.S.B." van 4 Juli 1945.

Hier rijst opnieuw de vraag, of deze leeningdienst voetstoots moet worden opgenomen onder de uitgaven, waarvoor dekking in gewone inkomsten moet worden gezocht. Hiermede wordt eigenlijk een meer algemeen probleem aangesneden, n.l. dat van de verdeeling der uitgaven over den gewonen en den kapitaaldienst. De criteria voor deze onderscheiding in het verleden zijn bekend. Deze scheiding verplaatste zich van streng opgevatte financieele rentabiliteit naar vage algemeen economische productiviteit, terwijl in feite de Overheid de splitsing van haar uitgaven in gewone en buitengewone afhankelijk heeft gemaakt van de gunst of ongunst der tijden. De nieuwere economische inzichten doen de vraag stellen, of de splitsing der uitgaven over gewonen en kapitaaldienst wellicht minder afhankelijk moet worden gemaakt van den aard der uitgaven en meer dient te worden beheerscht door de wijze, waarop het totaal der uitgaven moet worden gefinancierd, gelet op de economische omstandigheden. M.a.w., wanneer men uitgaat van het totale bedrag der staatsuitgaven, zal het inzicht in de actueele conjunctuurphase van belangrijken invloed zijn bij de beslissing over de vraag, of en, zoo ja, voor welk gedeelte van dat bedrag zal worden geleend en dus, of alle uitgaven uit „gewoon” zullen moeten worden gefinancierd, dan wel slechts een gedeelte. In dezen gedachtengang behoort voor de uitgaven voor schuldaflossing geen uitzondering te worden gemaakt. Integendeel, het conjunctuurpolitieke doel van dezen maatregel wordt juist door het al of niet betalen van schuldaflossing uit belastinggeld in belangrijke mate bereikt. De conjunctuurpolitiek toch bezit — volgens de algemeene opvatting — een machtig middel in het beïnvloeden van den omvang der besparingen en der consumptieve-uitgaven binnen de volkshuishouding. Wanneer de Overheid nu staatsschuld aflost met gelden, verkregen uit belastingheffing, komt dit praktisch neer op een gedwongen collectief sparen. Dit volgt uit het feit, dat de belastingbetalers vanwege deze gedwongen betaling aan de Overheid hun consumptie moeten inkrimpen, terwijl de Overheid de verkregen gelden besteedt voor aflossing van staatsschuld. De staatsschuldbezitters zullen deze ontvangen gelden beschouwen als aflossing van kapitaal en in het algemeen naar herbelegging zoeken.

Zoo zijn er verschillende mogelijkheden, waarin de Overheid een machtig apparaat bezit voor beïnvloeding van de conjunctuur, hetwelk zij overigens — het zij hier uitdrukkelijk gezegd — met voorzichtigheid zal hebben te hanteeren. Dit laatste niet alleen vanwege het nog steeds gebrekkige inzicht, hetwelk men heeft in het spel der conjunctureele krachten, maar ook omdat beïnvloeding van de conjunctuur niet het eerste doel is waarvoor een Overheid bestaat. Het enkele belang der overheidsfinanciën gaat daarbij steeds voorop. Intusschen de begrooingstechniek moet met alle mogelijkheden rekening houden. Ook hierom meenen wij te moeten vasthouden aan een ongesplitst totaal van rijksuitgaven van minstens f 2.000 miljoen. Dit bedrag moet een drastische vermindering ondergaan teneinde te bereiken, dat een gezond Nederlandsch geldwezen ontstaat, hetwelk op zijn beurt voorwaarde is voor een volkshuishouding, waarin welvaart, gebaseerd op intensieven nationalen en internationalen ruil, weer mogelijk wordt. Bewuste inflatie is vanwege de sociale en economische gevolgen geen oplossing en is m.i. niet aanvaardbaar. Verhooging der belastingen tot genoemd peil vernietigt — althans belemmert in hooge mate — alle bedrijvigheid. Tot het verschil tusschen het bedrag groot f 2.000 miljoen en het peil der inkomsten is de begrooing dus niet sluitend. Over een niet-sluitende begrooing is in het verleden reeds veel gezegd. De bezetting heeft ons allen nog weer eens duidelijk gemaakt, dat er tweërlei soort niet-sluitende begrooingen zijn. Vooreerst de begrooingen uit de „aanpassingsjaren”. Toen wees de gewone dienst van de begrooing een tekort aan, hetgeen medebracht, dat uitgaven, welke naar haar aard een

„gewoon” karakter hadden, in feite of vaak ook formeel uit buitengewone inkomsten werden gefinancierd. Deze buitengewone inkomsten bleken ten slotte gelden, verkregen uit consolidatieleeningen te zijn, welke leeningen in beleggingsportefeuilles een onderdak vonden.

Een dergelijk begrooingstekort werd als een economisch kwaad beschouwd, omdat hier spaargeld werd gebruikt voor het doen van zwaar consumptieve uitgaven, terwijl de leeningdienst werd verzwaard zonder dat de gedane uitgaven het inkomstenpotentiëel zouden hebben verhoogd. Sindsdien heeft men wel leeren inzien, dat deze zienswijze, ondanks haar eenvoud, niet altijd juist is. Haar waarde wordt in belangrijke mate bepaald door den economischen toestand, waarin het land verkeert. Wij wezen daarop hiervoor reeds. Maar in het algemeen behoudt deze zienswijze zeker haar juistheid, omdat ook voor de rijksfinanciën geldt, dat een voorzichtige financiering de beste is.

Als opgemerkt, heeft echter de bezetting ons een ander begrooingstekort leeren kennen, n.l. een tekort, dat niet uit belastinginkomsten en geldleeningen, maar uit geldcreatie moest worden gedekt. Werd voor het „aanpassingstekort” de noodige koopkracht tenminste nog uit de volkshuishouding verkregen, voor het „bezettingstekort” moest nieuwe koopkracht worden gecreëerd. Het eerste doel der financieele politiek moet zijn — hiervoor werd daarop reeds terloops gewezen —, dat deze geldcreatie een einde neemt. De Overheid moet het uitgaventotaal in haar macht verkrijgen en het dwingen tot het peil der reële inkomsten, d.w.z. tot de hoogte van het bedrag, dat zij aan koopkracht uit de volkshuishouding kan verkrijgen, al is het juist, dat er ook weer verband bestaat tusschen dat uitgaventotaal en het te verkrijgen bedrag aan koopkracht. Tot op dat oogenblik is de oude strijd-vraag: financieren uit gewonen dienst of uit kapitaaldienst, van weinig belang. Elke andere mogelijkheid van verkrijging van koopkracht dan geldcreatie moet door de Overheid worden aangegrepen, teneinde de geldcreatie en dus de inflatie zoo spoedig mogelijk te beëindigen. Tegelijkertijd moet het groote bedrag aan zwevende koopkracht, dat het financieele wanbeheer gedurende de bezetting ons als erfenis achter liet, tot normale hoogte worden teruggebracht. De technische weg hiertoe werd hiervoor reeds aangewezen, n.l. aflossing van de „staats-schuld” aan De Nederlandsche Bank. Urgent is evenwel de vraag, hoe deze zwevende koopkracht in handen van de Overheid kan worden gebracht. Bepaalde financieel-monetaire maatregelen tezamen met drastische fiscale voorschriften, waarvoor de rechtsgrond voor de hand ligt, kunnen hierbij een groot eind op weg helpen naar het te bereiken doel. Zoodra de geldcreatie als inkomstenbron is gestopt en de bestaande zwevende koopkracht tot normale verhoudingen is teruggebracht, kan het bereiken van andere zeer belangrijke doeleinden op budgetair gebied worden ondernomen. Hoe groot is het bedrag, dat de Overheid op dat oogenblik aan koopkracht uit de volkshuishouding zal kunnen putten, welk bedrag — zooals tevoren betoogd — ook het hoogste totaal der uitgaven aangeeft? Dit bedrag is uiteraard zeer moeilijk te benaderen. Enkel en alleen om de gedachten te bepalen, wordt hier als raming genoemd een bedrag aan belastinginkomsten ad f 1.000 miljoen en aan besparingen in de volkshuishouding (gesteld op 10 % van het geschatte nationale inkomen) ad f 600 miljoen. Hiervan uitgaande is het budgetaire doelwit dus — althans in eerste instantie —, met opheffing van de geldcreatie als financieringsbron, het uitgaventotaal terug te brengen tot f 1.500 miljoen à f 1.600 miljoen. Het bereiken van dit doelwit houdt dus in, dat de particuliere kapitaalvraag slechts bevredigd kan worden tot het bedrag, hetwelk voor herinvesteering beschikbaar komt, omdat alle nieuwe besparingen in consolidatieleeningen van den Staat be-

legging moeten vinden. Stopzetten van de geldcreatie en wegnemen van zwevende koopkracht maken het mogelijk de banden, waarin het economisch leven bekneld is, te slaken, voorzover deze banden vanwege het bestaan der zwevende koopkracht waren gelegd. Dit zijn dus vooral de prijspolitieke bindingen, met name in de consumptiesfeer. Want de kapitaalmarkt moet nog straf onder controle blijven, of mogelijk nog meer worden gebrecht, hetgeen toch nog weer prijspolitieke consequenties medebrengt. Een volgend doelwit is nu het slaken van deze banden, m.a.w. het vrijgeven van de particuliere investeringen. Dit kan, wanneer de aloude scheiding van de begroting in gewonen- en kapitaaldienst weer haar betekenis krijgt. Deze betekenis moet echter worden gezien in het licht van de gewijzigde economische inzichten, waarmede — het zij hier nog eens uitdrukkelijk herhaald — met voorzichtigheid zal moeten worden rekening gehouden. Kan het stopzetten van de geldcreatie en het vernietigen van de zwevende koopkracht, wat den financieelen kant van vele rantsoeneringsmaatregelen betreft, aanleiding zijn tot het opheffen of althans in belangrijke mate, verslappen van die maatregelen, zoo zal een terugkeer naar beproefde regelen van financiering van overheidsuitgaven, een losmaken van banden op geld- en kapitaalmarkt kunnen medebrengen. Herstel van economische en financieele vrijheid in ons land in zoo ruim mogelijke mate, waarbij de grens slechts ligt bij gerechtvaardigde sociale en economisch-strategische eischen, moet het doel zijn van het regeeringsbeleid in het overgangstijdperk, dat wij nu zijn ingegaan. Slechts met dit doel voor oogen bestaat de mogelijkheid, ja zelfs nog meer, de zekerheid, dat voor de groote budgetaire vraagstukken, waaraan verbonden belangrijke financieele en monetaire problemen, een oplossing zal worden gevonden.

Dr. J. RIDDER

DE BEURS IN DE OORLOGSJAREN EN HAAR TOEKOMST.

Toen op 10 Mei 1940 de Deutsche troepen ons land verdelend overvielen en de Effectenbeurs haar deuren sloot, kon nog niemand voorzien, welke ernstige tijden de beurs zou moeten doormaken, hoe zij in haar grondvesten zou worden geschokt, hoe haar leden zouden worden gekweld en deels worden verbannen en weggevoerd en haar organisatie geweld zou worden aangedaan. Zelfs op den zwaarsten dag van 14 Mei 1940 voorzagen nog weinigen, welke verschrikkingen de jaren van bezetting zouden brengen. Er waren vele Nederlanders, die, ondanks alles, zich met energie aan den herstelarbeid wilden zetten. Ook in de Vereeniging voor den Effectenhandel waren velen met deze gedachte bezielt. Zeker, de oorlog verraste de Vereeniging in een tijdperk van ternauwernood bedwongen internen strijd over de organisatie en den beheersvorm, waarvoor een tijdelijke oplossing was gevonden. Een groot-aantal leden koesterde, na de vele vergeefsche pogingen in de voorafgaande jaren, de hoop, dat, nu de beurs was gesloten en tal van maatregelen moesten worden getroffen, de gelegenheid zou zijn aangebroken om in eigen kring de herziening van wat reeds vóór den oorlog verouderd was bevonden opnieuw ter hand te nemen.

Aanvankelijk zetten de daartoe krachtens de Beurswet 1914 aangewezen organen zich aan den arbeid om het door de beursluiting en het op 10 Mei 1940 afgekondigde betalingsmoratorium plotseling verbroken beursverkeer weer op gang te helpen en reglementen te maken voor de koersvorming bij de spoedig verwachte heropening der beurs. De Beursvoorschriften van 3 Juli 1940 kwamen aldus tot stand en werden door den wvd. Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën, tevens President van De Nederlandsche Bank, mr. L. J. A. Trip,

vastgesteld. Dank zij het verblijdend koersverloop kon de heropening van de beurs kort daarna, op 15 Juli, zonder schokken verlopen en geleidelijk keerde het beursverkeer in normalere banen terug. De wvd. Secretaris-Generaal onderhield het contact met de bezettende overheid, doch dit overleg leidde in den aanvang niet tot eenig ingrijpen in de beursaangelegenheden. Dit zou echter reeds in den loop van 1941 anders worden.

De in October 1940 door den wvd. Secretaris-Generaal van Handel en Nijverheid ingestelde commissie Woltersom ter organisatie van het bedrijfsleven benoemde ter voortzetting van de door den oorlog onderbroken reorganisatieplannen bij de Vereeniging een commissie, die over de reorganisatie van den effectenhandel voorstellen zou hebben te doen.

De taak dezer commissie, waarin geen enkele N.S.B.-er zitting had, was geen bijzonder zware. De effectenhandel was reeds vrij krachtig georganiseerd. Te Amsterdam, waar de effectenbeurs is, bestond de Vereeniging voor den Effectenhandel, welk invloedrijk lichaam door de Regeering was erkend als de vertegenwoordigster van den effectenhandel in Nederland en van de effectenbescherming in binnen- en buitenland. In Rotterdam bestond een onafhankelijke plaatselijke vereeniging, terwijl de effectenhandelaren buiten Amsterdam en Rotterdam waren vereenigd in den Bond voor den Geld- en Effectenhandel in de Provincie. Laatstgenoemde echter, hoewel uitstekend bestuurd, had veel aan kracht ingeboet door de toenemende vestigingen van filialen van de groote banken, die in vele gevallen de plaatselijke onafhankelijke commissiehuizen en banken opslokten. De reglementen der vereenigingen waren op elkander afgestemd. Het lag den ook voor de hand, dat getracht zou worden de drie vereenigingen in één organisatie onder te brengen, teneinde de eenheid van usances en reglementen in den effectenhandel te voltooien.

De interne moeilijkheden, waarmede de Amsterdamse vereeniging te kampen had gehad, vonden in de voorstellen der commissie hun oplossing in een op democratische leest geschoeid, doch krachtiger door een dagelijksch bestuur geleid bestuursapparaat, dat op voordracht van het bestuur door den minister van Financiën zou worden benoemd. De geheele effectenhandel zou een hoofdgroep vormen, terwijl de met den effectenhandel samenhangende bedrijven, waarmede tot dusver een los verband had bestaan, in vakgroepen zouden worden ondergebracht.

De commissie bracht in Mei 1941 haar rapport uit, maar door den inmiddels met behulp van den bezetter groeienden invloed van de N.S.B. en de inmenging van Deutsche partij-instanties, verdween bij de behandeling van het rapport de opzet, welke de commissie zich had voorgesteld; deze opzet werd vervangen door het leidersbeginsel. De effectenhandel werd bedrijfsgroep. De banken werden vereenigd in de bedrijfsgroep Handelsbanken, doch maakten tevens deel uit van de bedrijfsgroep Effectenhandel en beide vielen met de bedrijfsgroepen Spaarbanken, Hypotheekbanken, Landbouwcredietinstellingen als voornaamste groepen, onder de Hoofdgroep Banken.

Organisatorisch was merkwaardig, dat de invoering van een nieuw statuut voor de Vereeniging voor den Effectenhandel als bedrijfsgroep, van November 1941 tot 14 Mei 1943 op zich liet wachten. De Vereeniging werd tegelijkertijd gesteld onder den Secretaris-Generaal van Bijzondere Economische Zaken en kreeg als bedrijfsgroep een publiekrechtelijke functie en verordenende bevoegdheid. De eisch, dat slechts Nederlanders lid konden zijn, moest worden geschrapt en een aantal Deutsche banken kreeg sedert het lidmaatschap. Secretaris-Generaal van het Departement van Bijzondere Economische Zaken was mr. Rost van Tonningen, die, sedert het bedanken van den heer Trip in Maart 1941, tevens als Secretaris-Generaal

van Financiën en President van De Nederlandsche Bank optrad.

Inmiddels was eind 1941 de oorlog met Japan ontbrand, hetgeen uiteraard zijn weerslag vond in de koersen der talrijke Nederlandsch-Indische fondsen. Hoewel de koersdaling niet onaanzienlijk was, trad toch weder een herstel in, dat de Secretaris-Generaal aanleiding gaf tot het doen ontwerpen van aanvullende beursvoorschriften, krachtens welke de Indische fondsen niet langer tot onderpand van geldleeningen mochten dienen. De afwikkeling der loopende leeningen bracht, behalve in de gevallen, waarin men tengevolge van den oorlog geen contact met de geldnemers kon krijgen, weinig moeilijkheden met zich. Desgewenscht kon de beslissing van de Commissie van Bijstand worden ingeroepen. De Indische fondsen bleven in de notering. De geheele fondsenmarkt was echter geleidelijk in een sterk stijgende lijn geraakt. Hetzelfde beeld vertoonden de beurzen te Berlijn, Parijs, Brussel en de beurzen in de overige door Duitschland bezette gebieden. Herhaalde waarschuwingen van overheidswege vermochten hier en elders slechts weinig uit te richten. De rantsoeneering en prijsbeheersching, welke zich langzamerhand tot alle levensbehoeften hadden uitgestrekt, zochten naar middelen om ook de beurs in haar greep te krijgen. De wijze van financiering van de behoeften der Duitsche oorlogvoering bracht evenwel mede, dat enorme geldbedragen een doelwit zochten en de beurs met haar gemakkelijk verhandelbare toonderpapieren werd steeds meer een gezochte markt. Op voorbeeld van hetgeen in Duitschland geschiedde, volgde ook hier een serie maatregelen, welke tenslotte het beursmechanisme volkomen deed verstarren en daarnaast een zwarte beurs deed ontstaan, waarin wellicht een grooter deel der beursleden een bestaan wist te vinden, dan velen hebben vermoed.

Met verschillende oogmerken werd deze zwarte handel bedreven: voor een groot deel was het ongetwijfeld het geen weerstand kunnen bieden aan de verleiding „zwart” hoge prijzen te kunnen maken; doch ook was het een tegeldemaken van „zwart” bezit van Joodsche eigenaren of van effecten van onderduikers, die over contante middelen moesten beschikken. Voorzover het buitenlandsche fondsen of andere verkoopen naar het buitenland betrof, geschiedde dit zonder toestemming van het Deviezeninstituut en de douanerecherche („Devisenschutzkommando”) trad hiertegen zoo streng mogelijk op. Het speelde daarbij rechter zonder voldoende wettelijke basis en De Nederlandsche Bank verleende de helpende hand door als eisch te stellen, dat ieder, die aan dezen handel schuldig was, uit de bedrijfsgroep moest worden gestooten, resp. niet meer bij een lid van de bedrijfsgroep in dienst mocht zijn. De Nederlandsche Bank stuitte hierbij op sterk verzet, doch wist niettemin in een aantal gevallen haar doel te bereiken. Het buitenland zocht vooral ook fondsen als aandelen Koninklijke, waarvan de zwarte koers een tijdlang 1200% bedroeg bij een officieel prijs van 361%. Groote bedragen zijn zoo ongetwijfeld omgezet en al werd het Nederlandsche deviezenbezit geschaad, niet elke „zwarte” handelaar kan zonder meer worden verguisd. Het is opvallend, hoe weinig leden zich door het inkrimpen van den reguleren handel gedwongen zagen hun bedrijf te sluiten. Immers, de handel in buitenlandsche fondsen, waaronder ook de certificaten van Amerikaansche fondsen werden gebracht, werd verboden, behoudens vergunning van het Deviezeninstituut, dat deze aanvankelijk slechts bij hooge uitzondering verleende en waarin het eerst in den loop van 1944 vrijgevinger werd. De handel in petroleum en scheepvaartwaarden was wel toegestaan, doch ook deze waren sedert Augustus 1942 bij afzonderlijk beursvoorschrift als onderpand uitgesloten. De vraag van het publiek moest zich dus tenslotte richten op een steeds kleinere groep fondsen, waardoor de koersen naar boven werden gedreven. Het stopkoerssysteem was het eind en daar-

mede tevens het einde van de beurs als markt. De orders stapelden zich op en de uitvoering liet maanden en maanden op zich wachten. De gegevens omtrent de beursomzetten, welke na 1940 een aanzienlijke stijging in 1941 en 1942 vertoonden, vertoonden sedert deze jaren een snel dalende richting. Uit het statistisch materiaal van de Kas-Vereeniging blijkt, dat het eerste halfjaar 1944 een minimum aan effectenafleveringen vertoont, gelijk aan het ergste crisisjaar 1932. Hierbij moet men nog bedenken, dat daarin de importante orders voor de staatschuld zijn begrepen, welke De Nederlandsche Bank aan haar favorieten opdroeg. Daar als zoodanig alleen de enkele firma's met N.S.B.-firmanten waren uitverkoren, profiteerde de beurs als geheel van deze orders niet. Tevergeefs zocht men naar middelen om meer materiaal naar de markt te voeren; de aankoopbeperking tot een bedrag van f 50.000, en verplichte aangifte daarvan bracht geen verlichting. De verkoop van de groote bedragen aan fondsen, welke zich door de verplichte levering van Joodsche vermogens in Duitsche handen bevonden, kon slechts op beperkte schaal geschieden, eenerzijds omdat de koopers deze tegenpartij niet wilden, anderzijds doordat deze stukken door de vroegere eigenaren op tal van manieren onleverbaar waren gemaakt. Zooals bekend moesten de Joden hun vermogenswaarden inleveren bij het kantoor Lippmann, Rosenthal & Co., Sarphatistraat. De naam van het bekende Amsterdamsche bankiershuis Lippmann, Rosenthal & Co. werd daartoe schandelijk misbruikt. De wijze, waarop dit kantoor, dat alleen de naam met het oude bankiershuis gemeen had, de Joodsche vermogens beheerde, spotte met alle regelen van fatsoen en van belegging. Tevergeefs ook zochten de Duitsche autoriteiten, in overleg met Lippmann, Rosenthal & Co., Sarphatistraat, naar middelen om het geroofde Joodsche bezit aan certificaten van Amerikaansche fondsen op groote schaal te gelde te maken.

Diep beklagenswaardig was intusschen het lot der Joodsche leden van de Vereeniging geworden, waartegen vrijwel alle verzet machteloos bleek. Eerst werden zij uitgesloten van het beursbezoek en in het midden van 1941 werd voor alle beursbedrijven van Joodsche eigenaren een liquidateur benoemd. Een der N.S.B.-leden van de beurs had zich laten vinden om dit beulswerk ten aanzien van zijn vroegere collega's te verrichten.

Het is niet zonder ironie, dat men moet constateeren, dat, ondanks het minimum aan zaken, de organisatie van den effectenhandel zelve verder werd volmaakt. Nadat in 1942 was bepaald, dat de handel in aandelen uitsluitend door leden van de bedrijfsgroep mocht geschieden, volgde in 1943 het algemeene voorschrift, dat allen leden van de bedrijfsgroep den effectenhandel mochten uitoefenen. Een op zich zelf gelukkige maatregel, waardoor werd bereikt, dat dit bij uitstek betrouwbaarheid vereischende vak alleen door leden van de Vereeniging voor den Effectenhandel mag worden uitgeoefend. Tegelijkertijd werd het herziene reglement van orde ingevoerd, met verscherpte disciplinaire maatregelen en uiteindelijke bestraffingsmogelijkheid door den Secretaris-Generaal van Bijzondere Economische Zaken.

Een tweede maatregel behelsde, dat niemand effecten, welke aan den stopkoers waren onderworpen, mocht verhandelen dan door bemiddeling van een lid van de bedrijfsgroep Effectenhandel. Deze bepaling was gericht tegen den zwarten handel buiten den stopkoers om, en heeft als zoodanig een incidenteel karakter. Zoodra de stopkoersregeling is opgeheven, is ieder weder vrij, mits niet als bedrijf, met een ander transacties in effecten af te sluiten. Terecht heeft men geoordeeld, dat het stellen van den eisch, dat voor elken verkoop van een effect tusschen particulieren de bemiddeling van een lid van de bedrijfsgroep moet worden ingeroepen, te ver zou gaan.

Dit was het stadium van ontwikkeling, of wil men afwikkeling, waarin de eertijds vrije effectenbeurs was geraakt in den loop van 1943 en 1944. Een verder beperken van den regulieren handel was ternauwernood mogelijk. Als reactie op de gebeurtenissen in begin September 1944 werd op den „dollen Dinsdag, 5 September, de handel in effecten ter beurze stopgezet. Op 20 September volgde het besluit van den Secretaris-Generaal, dat dit verbod tot niet-leden der beurs uitstrekke. Deze toestand is tot de bevrijding bestendig¹⁾.

De gevolgen, der oorlogsjaren.

Wanneer wij dan de gevolgen van de oorlogsjaren voor de effectenbeurs overzien, dan valt het op, dat van de eertijds internationaal belangrijke effectenbeurs te Amsterdam vrijwel niets is overgebleven.

De buitenlandsche handel is geheel vervallen als onmiddellijk gevolg van den oorlog. De geleide economie, de eisch van rantsoenering en prijsbeheersching, bracht mede, dat een vrije loop der koersen op een beurs, waar men zich als „vrijbuiters" buiten alles om kon voorzien voor zijn zwevende koopkracht, niet kon worden geduld. Het geheele samenstel van bepalingen van stopkoers, aanmeldingsplicht, het verbod van handel en beleening van tal van effecten, is als uitvloeisel daarvan te bezien. Daarnaast staan de maatregelen van organisatorischen aard, welke den effectenhandel een nog krachtiger structuur hebben gegeven. Zullen al deze voorschriften gedomd zijn in een vrij Nederland te verdwijnen? Naar het oordeel van schrijver dezes is dit niet te verwachten en is het niet te hopen, dat men weder meer tot het oude terugkeert. De effectenhandel vóór den oorlog had vele gebreken. Er was te veel speculatie bij het publiek. Dit mogen wij niet terugverlangen. Het uitsluitend verwerven van inkomen uit beurspeculatie is, uit zedelijk en maatschappelijk oogpunt bezien, te verwerpen. Een nauwkeuriger toezicht om te voorkomen, dat het koersniveau wordt beïnvloed, doordat het publiek zich weder onmatig op de speculatie zou gaan werpen, is daarom zeker gewenscht. Het zal in de komende jaren van herstelarbeid tot de taak van de Overheid behooren leiding en richting te geven aan de besteding der bij het publiek beschikbaar komende gelden. Dit betekent niet, dat de beurshandel zelf aan directe overheidscontrole moet zijn onderworpen. De nauwe band, die reeds vóór den oorlog tusschen Regeering en beursbestuur was gegroeid, zal er toe moeten leiden, dat de beurs haar dienende functie beter vervult en dat uiteindelijk ook de beursleden zich hun taak ten algemeenen nutte meer bewust gaan worden dan voorheen.

De uiterst belangrijke, dikwijls internationaal delicate, vraagstukken van effectenbescherming en het door de Vereniging voor den Effectenhandel in de achter ons liggende jaren herhaaldelijk gehanteerde „embargo" op leeningen van binnen- en buitenlandsche debiteuren, maken het wenschelijk, dat contact en overleg met de Regeering meer dan tot dusver wordt onderhouden.

Wat den handel betreft: de uitnemende outillage van de Amsterdamsche beurs zal haar na den eersten tijd van strenge deviezenverdeling stellig in staat stellen wederom de rol te vervullen, welke voor Nederland ook op ander gebied schijnt weggelegd en welke ligt in het optreden als verbindingschakel tusschen Nieuwe en Oude Wereld. Voóral hier zal echter het overheidstoezicht, dat de gemeenschapsbelangen heeft te behartigen, zich meer dan tot dusver moeten laten gelden. Zoowel van het deelnemen in buitenlandsche emissies immers, als van het op andere wijze aan de markt brengen van buiten-

landsche fondsen, zou bijvoorbeeld moeten worden afgezien, indien binnenlandsche of Nederlandsch-Indische emissies, ook al zouden deze wellicht iets minder aantrekkelijk zijn, behooren voor te gaan.

Intusschen zal kunnen blijken, dat de wijze der oorlogsfinanciering ook belangrijke consequenties voor de obligatiemarkt heeft meegebracht. De Overheid is er in deze jaren hier en in het buitenland steeds meer toe overgegaan „geruischloos" te financieren door het bevredigen van haar leeningsbehoeften bij de zgn. rijksfondsen. Doch ook andere groote beleggers komen steeds meer in aanmerking voor de voorziening in de financieele behoeften van de Overheid. Ook de financiering van gemeentefinanciën geschiedt meer en meer door de centrale Overheid en ontgaat aldus de beurs, zoodat niet alleen de beurs, doch ook het beleggingzoekende publiek dezen ontwikkelingsgang met eenige ongerustheid zal hebben te volgen.

Hoe grootere de opnemingscapaciteit van de fondsen, resp. de andere zgn. institutioneele beleggers is — en uit de jaarverslagen van verzekeringmaatschappijen en pensioenfondsen kan men den enormen omvang daarvan lezen —, te minder zal de geldzoekende Overheid den kostbaarder weg der emissie behoeven te kiezen. Mutatis mutandis geldt hetzelfde voor de beleggingsmogelijkheid van pandbrieven der hypotheekbanken.

Ook de nieuwe organisatie der bedrijfspgroep zal men willen gaan herzien.

De samensmelting van de drie vereenigingen van effectenhandelaren is echter een winst, welke wij niet verloren willen zien gaan. Ook de bepaling, dat alleen leden van de bedrijfspgroep het bedrijf van den enkelhandel mogen uitoefenen, is een verbetering, die, als men zich herinnert hoeveel slachtoffers door het beunhazen zijn gemaakt, slechts valt toe te juichen. Wel zal het statuut der Vereniging van vreemde smetten moeten worden gezuiverd, doch ook hier dient het snoeimes met zorg gehanteerd.

Wat de verdere structuur van de beurs betreft, ligt nog een rijk arbeidsveld voor het beursbestuur open. Het accountantscontrolevraagstuk, dat vóór den oorlog zooveel penpen in beweging bracht, dient tot oplossing te worden gebracht. Bijkans meer dan aan deze controle, wijde men zijn aandacht aan het stellen van eischen aan de opleiding voor het effectenbedrijf. Uit het programma van den cursus voor de opleiding van beambten voor het bankbedrijf ware een keus te doen voor de opleiding van a.s. effectenhandelaren en bedienden. In het bijzonder zou daarbij aandacht kunnen worden geschonken aan de onderwerpen fondsenadministratie, liquiditeit en balanspositie en, niet in de laatste plaats, beleggingsvraagstukken.

Zooeven werd gesproken van de uitnemende outillage der Amsterdamsche beurs. Op één belangrijk punt toont deze een gebrek. In afwijking van de andere groote effectenbeurzen kent de Amsterdamsche beurs nog steeds een primitief systeem van afleveren van effecten. Ontbreekt haar de kracht het voor Amsterdam aangewezen systeem van de vereenvoudigde levering zelf algemeen in te voeren, of dient ook hier, zooals te New-York en elders, van buiten af aandrang op de invoering van moderne leverings- en betalingsmethoden te worden uitgeoefend?

ARN. J. d'AILL

WONINGBOUWPROBLEMEN NA DE BEVRIJDING.

De huisvesting.

Eén van onze allereerste taken na de bevrijding is wel de wederopbouw van hetgeen tijdens de bezettingssjaren is verwoest. De oorlogshandelingen, die over ons land zijn gekomen, de bombardementen, die helaas verschillende

¹⁾ Dit artikel werd in Augustus 1944 geschreven. De eenige wijziging, welke sedert September 1944 plaats vond, is de invoering van het Vergunningstelsel op grond waarvan toestemming kan worden verkregen tot verkoop van effecten, indien om redenen van liquiditeit of levensonderhoud daaraan behoefte bestond.

van onze steden hebben geteisterd, en de verwoestingen, die door de willekeur van den bezetter zijn aangericht, al deze omstandigheden hebben zeer groote schade veroorzaakt¹⁾. Schade aan bruggen en wegen, aan havens en spoorwegen, aan fabrieken en handelsinrichtingen, aan woonhuizen en openbare gebouwen, tot zulk een omvang, dat terstond alle krachten voor den wederopbouw zullen moeten worden ingeschakeld. Zonder de allergrootste activiteit kan het economisch leven niet binnen redelijken tijd worden hersteld. Hierbij komt nog een andere omstandigheid. De oorlogvoering heeft in grooten omvang beslag gelegd op Nederlandsche arbeidskrachten. Honderdduizenden arbeiders, kantoorbedienden, studenten zijn als dwangarbeiders naar Duitschland gevoerd en daar in de oorlogsindustrie tewerkgesteld. Voorts zijn velen gevorderd voor den „arbeidsinzet” en, voorzover zij zich daaraan niet hebben kunnen onttrekken door „onder te duiken”, tewerkgesteld bij weermachtswerken, bij „spitten en graven” in eigen land.

Aan dit alles is door het staken van de oorlogshandelingen plotseling een einde gekomen. Een stroom van arbeidskrachten komt in ons land beschikbaar en vraagt om werk. Het is een maatschappelijk belang van de eerste orde, dat hun werk wordt verschafft. Een bijzondere moeilijkheid is nog, dat vermoedelijk den eersten tijd grondstoffen en materialen nog schaarsch zullen zijn.

Er zal — en dit is op zichzelf een verblijdend verschijnsel — van vandaag af stevig aangepakt en hard gewerkt moeten worden. Alle krachten zullen moeten worden ingespannen om deze beide factoren — wederopbouw en werkverschaffing — ten spoedigste ter hand te nemen.

Waarmede zullen wij het eerst beginnen? Er is op alle gebied zooveel te doen, dat de keuze moeilijk is. Vele belangen strijden om den voorrang. In ieder geval echter is het noodzakelijk, dat de verkeersmiddelen — wegen en bruggen, sluizen en havens — het eerst worden hersteld, omdat deze van zoo vitaal belang zijn voor de voedselvoorziening en voor het herstel van het maatschappelijk leven.

Naarmate men echter met objecten van grooteren omvang te doen heeft, komen er moeilijkheden, omdat men dan bijzondere materialen en hulpmiddelen noodig kan hebben, waarover men niet aanstonds de beschikking heeft. Zoo zal het vermoedelijk niet mogelijk zijn, binnen korten tijd belangrijke industrieën, waarvoor kostbare machines noodig zijn, wederom op te bouwen en in bedrijf te stellen. Ook andere bouwwerken, waarvoor veel materiaal noodig is, zullen slechts in een geleidelijk tempo kunnen worden herbouwd.

Met het oog op het groote belang, verbonden aan het verschaffen van werkgelegenheid, moeten dus snel werkobjecten worden gezocht, die de mogelijkheid bieden om ook bij een langzamen toevloer van materialen veel handen aan het werk te zetten.

In den aanvang kan een belangrijk aantal mensen worden tewerkgesteld bij opruimings- en herstelwerkzaamheden. Er zijn in onze steden en dorpen door den bezetter moedwillig vernielingen aangericht, die ten hemel schreien en die zoo snel mogelijk weer ongedaan moeten worden gemaakt. Voorts zijn op alle mogelijke en onmogelijke plaatsen verdedigingswerken en versperringen aangelegd, die op korten termijn moeten worden opgeruimd om de herinnering aan den bezetter en zijn gruwzaam bedrijf te doen verdwijnen. Hierbij kunnen vele handen gedurende langen tijd werk vinden.

Daarnaast is er echter plaats voor opbouwend werk, waarbij evenwel, als gezegd, naar arbeidsintensieve objecten zal moeten worden gezocht.

Een urgentieprogramma voor woningbouw.

Een belangrijk object is te vinden in den wederopbouw en het herstel van woningen.

In de eerste plaats moet worden gedacht aan het herstellen en weer bewoonbaar maken van de tienduizenden, ja honderdduizenden woningen, die door het oorlogsgeweld hebben geleden, die door bombardementen zijn beschadigd, die door evacuatie jaren hebben leeggestaan en waarvan er vele zijn leeggeplunderd, of die door inundatie hebben geleden. Bij deze woningen zijn er vele, die met betrekkelijk weinig materiaal, doch veel arbeidskrachten, weer bewoonbaar kunnen worden gemaakt, waardoor op korten termijn weer vele duizenden woningen aan onzen gehavenden en geslonken woningvoorraad kunnen worden toegevoegd. Een rijksregeling om deze verbeteringen te stimuleren is reeds tijdens de laatste bezettingsmaanden gereedgemaakt.

Daarnaast bestaat de mogelijkheid tot het bouwen van nieuwe woningen, al laat het zich aanzien, dat deze mogelijkheid den eersten tijd door de schaarschte aan materialen nog beperkt zal zijn. Ook hieraan is tijdig aandacht geschonken.

Reeds in Januari 1943 is tusschen den Algemeen Gemachtigde voor den Wederopbouw en den Hoofdinspecteur voor de Volkshuisvesting de eerste bespreking gehouden over de voorbereiding van een urgentieprogramma voor den tijd, onmiddellijk na den oorlog.

De Algemeen Gemachtigde achtte een urgentieprogramma voor woningbouw, ter uitvoering terstond na den oorlog, gewenscht met het oog op de belangen van de bouwnijverheid, welke eischen, dat zoo spoedig mogelijk alle bouwvakarbeiders weer in het bouwproces zullen worden ingeschakeld en dat het bouwbedrijf ten spoedigste weer op de normale wijze functioneert. Voor de stimulering van dit proces werd de woningbouw gekozen, omdat de groote behoefte aan woningen boven allen twijfel verheven is en de noodige bouwplannen snel kunnen worden voorbereid, doordat deze over het geheele land verdeeld zijn, zoodat vele krachten bij de voorbereiding kunnen worden ingeschakeld en deze dus snel kan verlopen.

De Hoofdinspecteur zegde volgaarne zijn medewerking toe, omdat een snelle voorziening in het woningtekort een groot sociaal belang vertegenwoordigt.

De voorbereidingen voor het urgentieprogramma.

Als gevolg van bovenvermeld overleg hebben in de onderscheidene provinciën de Inspecteurs voor de Volkshuisvesting in samenwerking met de Hoofden van de Bureaux Goedkeuring Werken zich gewend tot de burgemeesters en dezen verzocht, maatregelen te nemen om te komen tot de voorbereiding van bouwplannen voor een voor iedere gemeente te bepalen aantal woningen. Dit aantal werd vastgesteld door den Inspecteur, in verband met de in iedere gemeente bestaande behoefte. Als omvang van dit programma werd aangenomen 40.000 woningen, waarbij erop gerekend werd, dat door een samenloop van oorzaken een aantal plannen zou afvallen. In ieder geval zou op deze wijze toch in de eerste periode een aanbouw van althans 30.000 woningen worden bereikt.

Ter bespoediging werd besloten, aanvankelijk den weg van den minsten weerstand te volgen, d.w.z., dat die plannen zouden voorgaan, die reeds in voorbereiding waren of waarvoor de grond gereed lag, zonder erop te letten, of deze plannen wel het meest urgent waren. Hierbij gold de overweging, dat zoowel de volkshuisvesting als de bouwnijverheid het allermeeest gebaat zouden zijn met spoed en dat de nood overal wel zoo groot is, dat men een aantal woningen gebruiken kan. Om dezelfde reden werd ook overeengekomen, dat reeds gereed zijnde plannen onveranderd zouden mogen worden uitgevoerd, ook al voldeden deze niet aan de door den

¹⁾ Voor een schatting daarvan zie men het artikel van Prof. Dr. J. Tinbergen: „Hoe staan wij er voor?” in „E.S.B.” van 4 Juli 1945.

Algemeen Gemachtigde te geven voorschriften omtrent de te gebruiken materialen.

Op dezen voet werd reeds in het voorjaar van 1943 de propaganda bij de gemeenten ingeleid. De meeste burgemeesters gaven volgaarne aan dezen oproep gevolg en stelden zich in verbinding met de woningbouwverenigingen en de daarvoor in aanmerking komende particulieren, zoodat reeds in den zomer van 1943 een aantal plannen in voorbereiding was.

Naarmate de oorlog echter langer duurde, bleek de haast, die aanvankelijk was betracht, niet noodig te zijn geweest. De oorlog bleek voorloopig nog niet afgelopen te zijn, zoodat er alle tijd was om de plannen voor het urgentieprogram grondiger voor te bereiden. Plannen, die aanvankelijk, omdat zij reeds in een gevorderden staat verkeerden, waren goedgekeurd, werden nog eens onder de loupe genomen en aan hoogere eischen getoetst. Zoo werd verkregen, dat den eersten tijd na den oorlog geen plannen met een slechte indeeling en een middelmatige of minder dan middelmatige architectuur behoeften te worden gebouwd, maar dat een urgentieprogram werd opgezet, waarmede men voor den dag kan komen.

Met name betrof dit den welstand. Maar al te veel wordt in ons land nog door onbevoegden gebouwd. De onderscheidene schoonheidscommissies waken wel tegen al te leelijke bouwsels, maar toch voldoet een belangrijk deel, ook der goedgekeurde plannen, niet aan hooge eischen. Het groote voordeel van de voorbereiding van het urgentieprogram was, dat deze in handen van een centrale instantie was, waardoor zonder aanzien des persoons ook door een schoonheidscommissie aanvaarde plannen konden worden teruggezonden met het advies, aan de aesthetische verzorging nog meer aandacht te schenken.

De beoordeeling van de ingekomen plannen was in eersten aanleg in handen van den inspecteur voor de volkshuisvesting, die de plannen, zoo noodig na herziening en omwerking en na zich te hebben vergewist van de instemming der betreffende welstandsinstantie, voorloopig goedgekeurde. Daarna zond hij een exemplaar aan het Hoofd van het Bureau Goedkeuring Werken, ter beoordeeling, of het plan kon worden opgenomen in het door dezen op te maken program van uit te voeren bouwwerken in de eerste periode na den oorlog, en aan de Hoofdinspectie voor de Volkshuisvesting te 's-Gravenhage met het oog op de eenheid van beoordeeling, zoolwat de eischen van de volkshuisvesting als wat de architectuur betreft.

Deze wijze van samenwerking heeft, tot een alleszins bevredigend resultaat geleid, al deden zich natuurlijk ook moeilijkheden voor. In sommige gemeenten kon aan de voorbereiding niets worden gedaan, omdat de bezetter een burgemeester had benoemd met zulke uitzonderlijke denkbeelden op het gebied van de woningvoorziening, dat elke samenwerking onmogelijk was. Elders wenschte een dergelijke burgemeester, dat slechts plannen zouden worden gemaakt door architecten, die aangesloten waren bij de „Kultuurkamer”, terwijl dergelijke architecten door de particuliere bouwondernemers en de woningbouwverenigingen niet werden begeerd. Zelfs groote steden als Amsterdam en 's-Gravenhage zijn vrijwel in gebreke gebleven. Over het algemeen is echter een behoorlijk aantal plannen gereed gemaakt.

Voor de meeste plannen is met schetsplannen volstaan. Hiermede werd tevens het bezwaar ontgaan, dat aan de voorbereiding van de plannen kosten zijn verbonden. Enkele woningbouwverenigingen beschikken wel over eenige eigen middelen om architectenhonorarium te betalen; ook particulieren, die er prijs op stellen spoedig na den oorlog tot bouwen te kunnen overgaan, zijn wel bereid een bedrag uit te leggen. Door de voorbereiding tot schetsplannen te beperken, waarvoor slechts 10 % van het

volledige honorarium behoeft te worden betaald, werd het bezwaar van te hooge uitgaven ondervangen. Mocht dit bezwaar niet bestaan, dan werd het volledig uitwerken en besteksklaar maken van de plannen op prijs gesteld. In ieder geval werd het van belang geacht, dat althans een deel der plannen op den dag der bevrijding uitgewerkt en voor uitvoering gereed zou zijn.

Aan deze voorbereidingen is sedert het voorjaar van 1943 regelmatig gewerkt, zoodat nu, na ruim 2 jaren arbeid, een aanmerkelijk aantal plannen gereed is. Naarmate bouwmaterialen beschikbaar zijn, kan thans met de uitvoering worden begonnen en voortgegaan. Zoolwat de toestand zich thans laat aanzien, zullen voorloopig de bouwmaterialen nog schaarsch blijven, zoodat voor nieuwbouw de eerste jaren weinig zal komen en de zorg voor de volkshuisvesting zich zal moeten beperken tot het herstel van de bestaande woningen.

Het bouwprogram voor de komende jaren.

Naast een urgentieprogram voor de periode; onmiddellijk na de bevrijding, is noodig een bouwprogram voor de komende jaren. Dit geldt zoolwat voor den wederopbouw van het verkeersapparaat, van andere openbare werken, fabrieken en openbare gebouwen, als van woningen.

Zulk een program is noodzakelijk, omdat de gang van zaken in het bouwbedrijf niet aan den loop der dingen kan worden overgelaten. In de komende jaren toch zal gerekend moeten worden op een beperkte bouwcapaciteit. Er zal een tekort aan vrijwel alle productiemiddelen bestaan, omdat de oorlog een enormen achterstand op allerlei gebied heeft veroorzaakt, die eerst zeer geleidelijk zal kunnen worden ingehaald.

Met de beschikbare productiemiddelen zal dus doelmatig worden omgegaan. Hoe meer tegen een oneconomisch gebruik der verschillende productiefactoren zal worden gewaakt, des te grooter is het aantal behoeften, waarin gedurende de eerste jaren zal kunnen worden voorzien. Iedere belanghebbende instantie zal derhalve voor de door haar voorgestane belangen een bouwprogram (voor 5 of 10 jaar) moeten opstellen en dit aan het Centrale Gezag voorleggen. Dit laatste zal dan de belangen in hun onderlinge verhouding tegenover de volksgemeenschap kunnen afwegen en een billijke verdeling maken van de productiecapaciteit der natie.

Zoo ontstaat een landelijk bouwprogram, opgebouwd uit de programma's — na afweging van alle belangen — van alle takken van het economische en sociale leven, die de diensten van het bouwbedrijf noodig hebben.

Voor den woningbouw laat een dergelijk program zich gemakkelijk samenstellen, omdat de schade hier vrij nauwkeurig kan worden vastgesteld en de noodige aanbouw gemakkelijker dan bij de andere genoemde belangen, in cijfers kan worden uitgedrukt.

Volgens publicaties van de Hoofdinspectie voor de Volkshuisvesting was de woningbehoefte vóór den oorlog circa 34.000 woningen ten behoeve van de jaarlijksche toeneming van het aantal gezinnen, terwijl per jaar gemiddeld 6.500 oude woningen door nieuwe werden vervangen.

Van 1 Januari 1940 tot 1 Augustus 1944 werden in ons land gebouwd 59.250 woningen, terwijl in dezelfde periode door oorlogsgeweld en door afbraak 64.500 woningen zijn oervallen, zoodat de voorraad met ruim 5.000 woningen is verminderd. Na 1 Augustus 1944 zijn geen gegevens meer beschikbaar. Volgens een schatting van den Dienst voor den Wederopbouw zijn na Augustus 1944 ongeveer 100.000 woningen verwoest of dermate beschadigd, dat zij niet meer hersteld kunnen worden.

Aangezien de aanvulling van den woningvoorraad dus thans reeds meer dan 5½ jaar heeft stilgestaan, is nu een achterstand aanwezig van meer dan 300.000 woningen. Al mag niet worden voorbijgezien, dat de oorlogsellende,

en met name de evacuatie, velen heeft geleerd, met minder woonruimte dan voorheen genoeg te nemen, toch blijft het inhalen van dezen achterstand, die elke maand, gedurende welke de bouw nog stilstaat, blijft toenemen, een ontzaglijke taak.

Hierbij komt nog de voorziening in de jaarlijksche toeneming der behoefte. De vermeerdering van het aantal gezinnen kan voorloopig op 35.000 per jaar worden gesteld. De noodzakelijke vervanging van oude woningen wordt in onderscheiden publicaties van de Hoofdinspectie gesteld op 14.000 per jaar, omdat gebleken is, dat deze vervanging de laatste jaren in een veel te langzaam tempo plaats had. Zoo komt men op een aanbouw van bijna 50.000 woningen per jaar. Stelt men zich ten doel, den achterstand in 10 jaar in te halen, dan komen hierbij nog circa 30.000 woningen, zoodat een bouwprogram zou ontstaan, dat de eerste 10 jaren meer dan 80.000 woningen per jaar zou omvatten. Dit schijnt te hoog gegrepen. Bovendien zou op deze wijze na 10 jaar, als het tekort zou zijn ingehaald, een terugval in de productie ontstaan, die tot ernstige storingen in het bouwbedrijf zou leiden. Om deze redenen schijnt het gewenscht, het program over een grooter aantal jaren te verdeelen en met een aanbouw van 65.000 à 70.000 woningen per jaar genoeg te nemen.

De voorbereiding van het bouwprogram.

De uitvoering van dit bouwprogram is thans nog niet aan de orde. Ook wanneer het economisch leven zich spoedig herstelt en het internationale verkeer binnen niet te langen tijd herleeft, zal het wel eenigen tijd duren, voordat het bouwbedrijf weer op volle capaciteit kan werken en een productie van 65.000 à 70.000 woningen zal kunnen worden bereikt. Er moet daarom op worden gerekend, dat bijv. de eerste 3 jaren met een halve productie genoeg zal moeten worden genomen en dat eerst daarna de volle productie volgens het bouwprogram in gang zal kunnen worden gezet.

Op het oogenblik kunnen wij voor dit bouwprogram dan ook nog slechts voorbereidend werk doen. Ook dit is echter uitermate belangrijk.

In de eerste plaats moet gezorgd worden, dat de omstandigheden zoo zijn, dat ook inderdaad gebouwd kan worden. Hiertoe behoort allereerst, dat in iedere gemeente voldoende grond aanwezig moet zijn voor de onderscheidene soorten woningen, waarvan de bouw in 's Rijks bouwprogramma is voorzien. Is niet voldoende aanbod van bouwrijpen grond beschikbaar, dan dient de gemeente maatregelen te nemen om tijdig daarin te voorzien. Dit kan geschieden door particuliere grondeigenaren op te wekken, tot het in exploitatie brengen van hun gronden over te gaan en, zoo dit niet gelukt, de noodige gronden aan te koopen of te ontegenen.

Is de gemeente hiertoe niet bereid, of gaat zij niet tijdig daartoe over, dan moet de Centrale Overheid haar kunnen verplichten onverwijld de noodige maatregelen te nemen. Het is niet alleen in het belang van de woningvoorziening, dat over voldoende bouwgrond kan worden beschikt. Er zijn ook planologische belangen aan verbonden, dat de gemeente te voren de gronden, waarop gebouwd zal worden, uitkiest en tijdig bouwrijp maakt, omdat anders het gevaar bestaat, dat men door den nood gedrongen op uit een stedenbouwkundig oogpunt ongeschikte plaatsen gaat bouwen.

Voorts moet gezorgd worden voor een zoodanige regeling van de bouwnijverheid, dat een vlotte uitvoering van den voorgenomen woningbouw verzekerd is. Dit houdt in, dat het jaarlijks te voltooien bouwvolume moet worden vastgesteld in verband met de aanwezige arbeidskrachten en beschikbare materialen en in het algemeen met de productiecapaciteit van het bouwbedrijf. Er zal, ook nu de oorlog voorbij is, een overheidsinstantie moeten zijn, die deze regelende taak vervult. Thans is deze taak toevertrouwd aan den Minister van Openbare Werken.

In de derde plaats — en dit is de taak van de instanties, die met de zorg voor de volkshuisvesting zijn belast — moet worden gezorgd, dat de te bouwen woningen aan zoo hoog mogelijke eischen voldoen. Er is voldoende tijd om het bouwprogram voor de komende periode rustig te overwegen; er moet daarom op gerekend kunnen worden, dat deze bouw zoo goed mogelijk zal worden.

Dit houdt in, dat het woningtype grondig wordt bestudeerd, opdat met de te verwerken materialen de beste woning wordt verkregen; dat studie gemaakt wordt van het vraagstuk van hoog- en laagbouw, zoowel uit sociaal, als uit woningtechnisch en uit stedenbouwkundig oogpunt bezien; dat aandacht geschonken wordt aan hetgeen het wetenschappelijk onderzoek heeft geleerd ten aanzien van een betere thermische en acoustische isolatie; dat gezorgd wordt voor een goed bouw- en woningtoezicht en een goed welstandstoezicht; kortom, dat door de Centrale Overheid een zoodanige leiding aan den woningbouw wordt gegeven, dat met de te besteden middelen een zoo goed mogelijk resultaat wordt verkregen. Dit alles is voorbereidend werk, dat gedurende de bezettingsperiode is ter hand genomen en dat ook nu voorloopig nog kan worden voortgezet, totdat het oogenblik komt, waarop de materiele voorzieningen zoodanig zijn geworden, dat tot uitvoering van 's Rijks bouwprogramma daadwerkelijk kan worden overgegaan en dat deze uitvoering regelmatig kan worden doorgezet en door het geheele land met gepaste middelen verzekerd.

Dr. Ir. H. G. VAN BEUSEKOM.

DE KERN IN HET SOCIALE VRAAGSTUK.

De problemen komen op ons aangestormd. Zij kunnen worden aangeduid met de desiderata: rechtvaardig loon, zekerheid, recht op arbeid; ze worden weergegeven door de harde feiten: armoede, desorganisatie, gebrek aan werkgelegenheid. Alle beschikbare krachten zullen ten volle moeten worden ingespannen, willen wij niet te klein blijken te zijn voor de ons thans gestelde opgave. Wij mogen geen tijd verliezen met discussies over de afbakening der bevoegdheden en over den wenschelijken vorm der politieke en sociaal-economische organisatie. We moeten aan het werk.

De Overheid zal bij den thans heerschenden toestand van verregaande desorganisatie van het maatschappelijke leven veel moeten verrichten, wat wij gaarne hadden zien geschieden door de organen van het maatschappelijke leven zelf. Er is reden tot dankbaarheid, dat de bestuurders der bedrijfsorganisatie in al haar geleidingen in het algemeen op zoodanige wijze door de moeilijkheden hebben kunnen heenkomen, dat dit groote oorlogsbouwwerk ten minste niet zonder meer tegen den grond hoeft als on-Nederlandsch, maar kan worden gerestaureerd in vaderlandschen zin. En zeer verheugend is het, dat het werken der leiders van werkgevers- en arbeidersvakverenigingen, in de afgelopen jaren heeft gevoerd tot zoodanige overeenstemming, dat een nieuw bouwwerk, de Stichting van den Arbeid, thans van onder den grond kan verrijzen. De groote organen zijn er, waarin de sociale problemen zullen kunnen worden aangepakt en waar de lijnen voor het algemeene beleid zullen kunnen worden getoetst aan de belangen der bijzondere groepeerings. Dat is van groote betekenis. Maar niet alleen het geheel en de verschillende groepen moeten worden bezien, vooral ook iedere afzonderlijke mensch moet worden bereikt; en ieders willen worde gericht op het gezamenlijke werk van den wederopbouw, dat voorwaarde is voor het komen tot gezonde maatschappelijke verhoudingen. Wij zullen te klein zijn voor de ons gestelde taak, wanneer wij, naast de organisatorische opgaven en het probleem van den directen nood, niet ook opgewassen zullen zijn tegen het zwaarste probleem, dat van de gerichtheid in het maatschappelijke leven van iederen mensch.

Er is een golf van verwildering en demoralisatie over de wereld gegaan. Maar velen hebben toch ook geleerd in dezen tijd. Ieder, die heeft standgehouden en dus sterker en met meer besef van verantwoordelijkheid gereed is voor den wederopbouw, heeft een taak ten aanzien van de velen, die losgeslagen zijn of zijn afgezakt. Zij allen moeten zich voor oogen houden, dat het sociale vraagstuk niet kan worden opgelost van achter de bestuurstafel der organen, doch dat het een opgave is, waarvoor een ieder in zijn dagelijksch werk voortdurend wordt gesteld. Het is daarom zeer noodig, dat de aandacht niet beperkt zal zijn tot den opbouw der organen, waar namens het g oote aantal beschikt zal worden over hen, doch zonder hen, maar ook aan die organen, waarin zij zelf actief betrokken kunnen zijn.

Aan het verleden kan hiervoor een aanknoopingspunt gevonden worden in de fabriekscommissies of kernen, die bij ons in vele grotere ondernemingen reeds vóór den oorlog bestonden. Het instituut dezer commissies heeft tijdens de oorlogsjaren zeer aan belangrijkheid gewonnen, doordat in de geallieerde landen allerwegen commissies zijn opgericht van vertegenwoordigers van werkgeverszijde en van de werknemers, ten einde alle medewerkers aan het productieproces meer bewust medebouwend betrokken te doen zijn bij de gezamenlijke inspanning.

De opvattingen van het kernwerk, zooals die véelal bestonden, moeten zeer groeien en, verdiept worden om tot een kracht te kunnen worden, die van wezenlijke beteekenis is ten aanzien van het sociale vraagstuk.

Het gaat erom in het dagelijksche leven van allen weer een vast verband te brengen, waarin iets zal zijn van levende gemeenschap. Hierin ligt de zin van het kernwerk. Werkgevers en arbeiders moeten daarvoor worden gewonnen. Allen, die weten, dat er voor hen in het maatschappelijke leven een taak is ten aanzien van den naaste, moeten het kernwerk zien als roeping. Het kernwerk is dan ook allerminst beperkt tot de grotere ondernemingen, waar een officieele commissie wordt verkozen: een ieder, die in vast verband met anderen werkt, wat ook zijn plaats is in het maatschappelijke leven, moest zich tot taak stellen kernwerker te zijn. Kernwerker, dat is dan: hij, die werkt aan de kern van de zaak, een zuivere houding in het werk, het samenwerken, waarin iets ligt van een antwoord op dat eene gebod, dat voor ons allen geldt: Gij zult God liefhebben en Uw naaste als Uzelven.

In het totaal van al de organen, die moeten komen en van het vele, dat geregeld moet worden op het sociale terrein, vormt het instituut der kernen slechts een onderdeel. Maar het staat centraal, wanneer men vraagt, hoe bij de massa het moreel te sterken, dat noodig is om het werken dier organen vruchtbaar te doen zijn; hoe te bevorderen, dat niet het resultaat van elken maatregel zal verkeerden in het tegendeel van het doel, gelijk de maatregelen, gesproken uit de democratische gedachte, niet vrije menschen, maar massa hebben voortgebracht.

De kerngedachte lijkt, als men haar plaatst in het totaal der geestelijke waarden, op het eerste gezicht misschien slechts een bijkomstigheid. Maar zij is dat werkelijk niet, wanneer men zoekt naar het maatschappelijke instituut, dat kan dienen om, meer dan thans, die waarden te doen leven te midden van de menigte in haar dagelijksche doen en laten.

Het probleem zij hier alleen gesteld. Het woord: een ieder zij kernwerker, geeft geen oplossing; daartoe is noodig het willen en werken van velen. Maar dit woord kan daaraan juist de gelijkgerichtheid helpen geven, die zoo dringend noodig is bij het werk, waarvoor wij staan.

GEVERS DEYNOOT.

Gaarne vernam de administratie van „Economisch-Statistische Berichten” de volledige adresseering met naam en adres van de nummers, die op de volgende adressen moeten worden bezorgd:

Aerdenhout, Boekenroodeweg 89.

Amsterdam, Reguliersgracht 15.

„ Honthorststraat 9.

Barendrecht, 1e Barendrechtscheweg 145.

Borne, Dorsetplein 5.

Breda, Zoudtlandscheweg 9.

's-Gravenhage, Piet Heinplein 6.

„ Amaliastraat 10.

„ Prins Hendrikstraat 39.

Haarlem, Dreef 3.

Leiden, Merelstraat 25.

Nijmegen, Sint Annastraat 86.

Rotterdam, Rochussenstraat 399/401.

„ Wilhelminalaan 15.

„ Postbus 110.

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen ¹⁾	Binnenl. wissels open marktpapier, beleeningen, voorschotten afh Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opeischb. schulden
16 Juli '45	5.201.574	675.713	5.963.160	5.482.876
9 „ '45	5.201.645	755.510	6.043.040	5.562.929
2 „ '45	5.201.606	786.387	6.073.902	5.594.655
25 Juni '45	5.419.890	509.896	6.015.696	5.747.009
18 „ '45	5.419.929	532.377	6.038.219	5.769.462
11 „ '45	5.419.908	569.447	6.075.275	5.806.693
4 „ '45	5.419.811	878.246	6.383.977	6.115.294
28 Mei '45	5.419.745	928.433	6.434.098	6.165.435
22 „ '45	5.419.851	947.159	6.452.931	6.184.272
14 „ '45	5.419.760	956.515	6.462.196	6.193.699
7 „ '45	5.419.753	959.007	6.464.681	6.196.210
4 Sept. '44	4.946.661	170.508	5.200.810	4.999.423
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Bankassig-naties en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatst-papier rechtstr. ondergebracht
16 Juli '45	4.676.466	806.320	148.160	C. 139.487	509.000
9 „ '45	4.901.351	661.465	147.985	C. 448.233	595.000
2 „ '45	4.960.365	634.111	147.168	C. 105.130	592.000
25 Juni '45	4.997.821	746.336	148.582	C. 231.565	309.000
18 „ '45	5.070.985	695.719	148.557	C. 202.300	369.000
11 „ '45	5.163.075	638.878	150.384	C. 105.081	404.000
4 „ '45	5.263.855	848.763	148.423	C. 347.156	724.000
28 Mei '45	5.353.721	809.033	148.412	C. 246.104	769.000
22 „ '45	5.447.785	733.934	148.275	C. 195.267	783.000
14 „ '45	5.506.668	686.978	145.619	C. 104.904	789.000
7 „ '45	5.518.327	677.331	146.092	C. 104.903	788.000
4 Sept. '44	4.546.523	452.900	78.417	C. 104.654	—
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C. 22.962	—

¹⁾ De posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandse betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in „Diverse rekeningen”, zijn van 5 Juli 1943 af opgenomen onder buitenlandsche portefeuille, in onzen staat samengevat als „deviezen”.

RECTIFICATIE. In het artikel „Fiscale Mogelijkheden” in het nummer van 4 Juli 1945 komt in de tweede kolom op blz. 28 een volgende misstelling voor:

Men leze de eerste woorden van de laatste alinea („De v.a.b. late...” enz.) als volgt:

De algemeene vermogensheffing late slechts het noodzakelijke huisraad vrij; enz.

HET
FINANCIËELE DAGBLAD
voorheen Amsterdamsch Effectenblad en
Dagelijksche Beurscourant

geeft voorlichting over de nieuwe maatregelen

- het bedrijfsleven
- effecten en coupons
- geld en deviezen
- uilotingen
- belastingen etc.

Abonnement per kwart. f 9.—. N.Z. Voorburgwal 289, A'dam C. - Tel. 30545 - 36173 - 43598

HAV BANK - SCHIEDAM

Levensverzekering en Lijfrente

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

ADVIESBUREAU SLUITER

VOOR ADMINISTRATIE EN BEDRIJFSORGANISATIE

... kan U goede diensten bewijzen bij den opbouw van de administratieve organisatie van Uw bedrijf.
Singel 194 Amsterdam (C) Tel. 45912

VAN DIJK & Co.

EENDRACHTSWEG 11 — ROTTERDAM

Makelaars en Commissionnairs in Effecten
Effecten - Coupons - Vermogensbeheer

Telefoon 20845 — 21889 — 40631
Beurs Nis 6 — Telefoon 24178 — 24378

ABRAHAM VAN STOLK & ZONEN N.V.

H O U T H A N D E L
S C H A V E R I J - Z A G E R I J

ROTTERDAM, Postbox 1100, Tel. 35400

Juist nu bieden de Watson machines, behorende tot het Hollerith-systeem, U de mogelijkheid op efficiënte en snelle wijze dié administratieve voorlichting te geven, welke voor den wederopbouw van het Nederlandsche Bedrijfsleven noodzakelijk is. Onze afdeling Organisatie is paraat om U een alleszins deskundig advies omtrent de oplossing van Uw administratieve en organisatorische problemen voor te leggen.

Het is mogelijk, zij het in beperkte mate, op korten termijn voor Watson machines (Hollerith-systeem) te leveren.

„WATSON” Bedrijfsmachine Maatschappij N.V.
Frederiksplein 34, Amsterdam-C — Tel. nrs: 33406, 33696, 31856

N.V. Louis Dobbelman

Rotterdam

TABAK :: SIGARETTEN :: KOFFIE EN THEE

't Glas voor

- BOUWVAKKEN
- SCHEEPVAART
- INDUSTRIE
- RECLAME
- KUNSTNIJVERHEID

levert

Glasindustrie

Pieterman n/v

Westvest 17 — Schiedam
R'dam: Schied. Singel 46
Nieuwe Binnenweg 309

O.O.M. Onderlinge Oorlogsschade Verzekering Maatschappij

Laan Copes v. Cattenburch 2 — 's-Gravenhage

Alle verzekeringen eindigen aan het einde der loopende, verzekeringsperioden, zoodat opzegging onnoodig is. De naheffingskwantities over de twee laatste halfjaren zullen zoo spoedig mogelijk worden aangeboden. Uw assurantie-bezorger zal U onze voorstellen tot instandhouding van een molestverzekering tegen zeer lage kosten voorleggen.

HET BESTUUR

N.V. Gebr. van Uden's Scheepvaart- en Agentuur-Mij.

Shipowners - Brokers

Rotterdam — Amsterdam — Zaandam

Huygen & Wessel c.v.

VERWARMING
VENTILATIE
LUCHTBEHANDELING

Amersfoort - Amsterdam
Apeldoorn - Rotterdam - Leeuwarden